

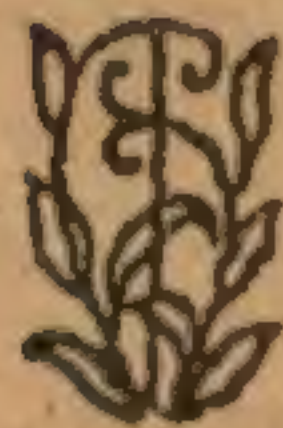
ఆంధ్ర కేశరి:

ప్రకాశం జీవితచరిత్రము.

రచయిత:

మల్లాది లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

ప్రకటనకర్త:

వసువులేటిబాపిరాజు,

శ్రీసత్యనారాయణప్రెస్సింగ్ హౌస్,

రాజమండ్రి.

1946.

ప్రతులు: 1000.

పునర్ముద్రణము.

డి. 18—4—1946,

శ్రీశారదాముద్రణాలయము,

భట్నవిల్లి, అమలాపురంతాలూకా,

తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

యి. జి. 81.

మొండు మాట

‘భారతీయపుణ్యసంతానముల వేట పొగడనేల
భరతఖండంబు భుననపావనము గాదె!’

పాఠక మహాశయురారా!

వియన్నదీర్ఘములతో, ధన్యసాధ్యచరిత్రములతోను
పూతమై, మణీనిచయనిధానముతో, మహనీయరాష్ట్రణమణుల
తోను ఖ్యాతమై, హిమగిరీంద్రమువలనను, పండితస్వచ్ఛ
భావంబులవలనను విమలోన్నతంబై, సరసీతతులతోను, జాతి
కవిత్వవాఙ్మయముతోను సరసోదరంబై, విభునిబ్రతికించుకొన్న
సావిత్రి నీతిబాలికల కుగ్గుపాలుగా భారతీయసంతానములు
విజయనంతములై ప్రాచ్యప్రతీచీదేశములం దసమానఖ్యాతి
గడించి నిండు వెలుంగుతో భాసిల్లుచున్నారను మాటను
శంకించువా రుండరు.

ఏమయిన నేమి? అట్టిభారత ధాత్రి దాస్యశృంఖలమున
కట్టువడి కష్టపరంపరల నందుచుండుట మనము చూచుచునే
యున్నాము. దీని కేనాటికై న ముక్తి గలదా? యనుప్రశ్న ప్రజా
బాహుళ్యము వేనోళ్ళ నడుగుచున్నది. దానికి సదుత్తరమీయ
గల ప్రజ్ఞావంతుడు, ప్రతిభావంతుడు, మేధాశాలి యొక్క
డుండితీరనలెను. అట్టి వ్యక్తి నేను ప్రపంచ మందలి ప్రజా
సందోహముచే జోహారులందుకొన్న మహాత్ముడొక్కడే యని

మానవకోటియంతయు నంగీకరించితీరును. ఒక్కనోటిమీద ఒక్కమాటమీద కోట్లకొలది ప్రజలను నడిపించు రాజకీయ వేత్త యెంతప్రతిభాశాలియైనను, కేవలముభగవంతుడేయైనను ఉపాంగములు లేనిదే యేవిషయముకూడ బహిరంగముగ ప్రచారము నల్పుటగాని, దానిని లోకోద్ధరణప్రక్రియగ నొనర్చుటకుగాని సాధ్యముగాని పని.

అంతటి మహనీయున కుపాంగములే లభింపవా? వెతుక నక్కర లేకయే, పిలువ పెరంటముకాకయే, అవకాశమిసుమంత యైన జారకయే వెలాదిశక్తివంతులారని గుప్పిటలో నిమిడి తలదాచుకొని, తెలిపి జేసుకొని, నాడుల నాచ్ఛాదించుకొని యించుక తలయెత్తి, ఆమహామహుని యడుగుజాడల నడచి, భరతమాత సేవజేయుటకు అంగలార్చి భారతీయయశిశ్చంద్రికల దశదిశల నింప నడుముకట్టినారు.

అందు తెనుంగుమాగాణనుండి కొన్ని యంకురములు స్వతంత్రరక్షణక్షేత్రమున మొలకలెత్తి యూజగదేకనాయకుల వాగమృతముచే దోహదము చేయుబడి క్రమాభివృద్ధి గాంచి నే డాజగదేకనాయకునంతటివారుగాని, తత్తుల్యులు గాని కాక పోయినను యామహనీయునితోబాటు తమ కీర్తిచంద్రికలను దశదిశలవెలయించుకొన్నవారు. వారాంధ్రదేశమునుద్ధరింపగని మహానాయకులని యాంధ్రులు నమ్మియున్నారు. అట్టివారిలో నేను ప్రపంచమునంతను మహాసంగ్రామమిషచే నూఱూత లూగించు స్టాలిన్, హిట్లర్ మొదలగు నీయంతల వలెనే

తెనుగు దేశమున గొక నిరుపేదకుటుంబములో బుట్టి నేడుమూడు కోట్ల తెనుగుప్రజలచే మన్నన లండు ప్రకాశంపంతులుగాఁగొకడు. ఆతడు నేడు 'ఆంధ్రకేసరి' ప్రస్తుతమాకేసరి భరతనాట్యమంత్రీరాజస్తవముజేయుచు శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమున బంధింపబడియున్నది. ఆ హర్యక్షగర్జనలు తెనుగువారికమృతప్రాయములు. నిరంకుశపాలకులకు భయదగర్జనలు ఆకేసరిచరిత్రమునే మన మిప్పుడు పఠించుచున్నాము.

ఇట్టి మహానీయుల చరిత్రలను జదివిన యాంధ్రబాలకులందఱ రాపంచాస్యము పగిది నగునురా? ఏమో? ఎవరు చెప్పగలరు? ఇంక నెన్ని మృగేంద్రములు జనించినవో! మాకు మాత్రము వందలాదిగ జనించియున్నవని నమ్మకము గలదు. ఏది యెట్లున్నను, ఈ తెనుగుపంచాస్యముయొక్క జీవితచరిత్రమును తేటతెనుంగులో ప్రచురించుట మావిధియనియెంచి తెలిసినంతవరకుగ్రహించి యాంధ్రులచేతికందంచుచున్నాము. మా తెనుగుసోదరులు తెలివితక్కువదనంబుగ నీసడింపక యాకేసరినామూలాగ్రమ్ముగ పరిశోధించి, బరీక్షించి, దాని ప్రతిభను గుర్తించి, యా మృగనాథుని జీవితపరిమాణపులలో గొన్నింటినైన యాచరణలోనికి దెచ్చిరేని యీమాశ్రమయు గ్రంథరచయితపరిశ్రమయు గొంతవరకు సఫలము కాగలదు.

ఇట్టి జీవితచరిత్రములను మఱకొన్నింటినచిర కాలములో సంపుటములుగ నెలువరింపదలచి యున్నాము. తెనుగుసోదరులొకించుక ఆదిరాధిమానములు జూపిగేసి మా ప్రయత్న

ములు ఫలవంతము కాకపోదు. ఇట్టిప్రతిభావంతుల యమూల్య జీవితాంశములను జీర్ణించుకొని వారి యమగుజాడలలో నడచిన భారతమాతదాస్యశృంఖలములు కొలదికాలములో వాటంతటవిదే విడిపోవుననుటమాత్రము నిస్సంశయము. మా యీ ప్రయత్నము ఫలవంతమై యీషచ్ఛాత్రమేని తెనుగుప్రజల నందించిన భారతమాతపుత్రిలు ధన్యులగుదురు. మీ ధన్యవాదములను, ఇతోధిక ప్రశంసలను, అభివాదనముల నందుకొన యత్నించు మాకృషి తెనుగుసోదరుల ప్రోత్సాహ మను ఆలవాలమునందే పెంపొందింపబడవలయును.

తెనుగుబిడ్డలారా!

ఆంధ్రదేశమును నూతనప్రకాశమునకు గొనివచ్చిన ప్రకాశంపంతులుగారి జీవితచారిత్రమును జదివి యానందించుటతోనుపేక్షింపక తెనుగుగడ్డ సజీవమైయున్నదని బ్రతికిచెడిన ప్రకృతారనప్రపత్తుల నేనాటికైన పొందితీరుననిఋజువుచేయుడు! ఆభారమును మీభుజస్కంధములనిడి మేము విరమించుచున్నాము. పునర్దర్శన మచిరకాలములో చేయగలము.

ఇట్లు
ప్రకటనకర్త.

ఆంధ్ర కేసరి టంగుటూరి ప్రకాశంగారి (జీవితచరిత్ర.)

ఉపకృమణిక

విశ్వప్రపంచైకవిజ్ఞానఫలదంబు
వేదకల్పక ముద్భవించుపాదు,
సంకల్పమాత్రతక్షణజగన్నిర్మాణచణ
తపోధనుల కాశ్రమపదంబు,
సత్యరక్షాదిదృఢాదీక్షితులైన హరి
శ్చంద్రాదు లేలిన నవనభూమి
పరశురామద్రోణపాండవేయాదికౌం
డీరవీరుల గన్న వీరమాత,

గాంగలహరీతరంగసంచాళితోచ్చ
మానవాశ్వఘృపంకమౌ మాన్యసీమ
శంకరాదిమతాచార్యజన్మభూమి
భరతఖండంబు భువనైకపావనంబు

శ్రీమంతెంబగు నట్టిభరతఖండంబున బుణ్యభూమియని
ప్రఖ్యాతినంది చారిత్రక సువర్ణపితమున గౌతమీ కృష్ణవేణి

తుంగభద్ర మొదలగు పుణ్యస్థానముల వాననోదకముల నుండి
 పాలుగ్రదావి, సారస్వతసగ్గమాంత వేత్తలగు సన్నయ, తిక్కన
 ఏరాప్రిగ్గడలనెడి కవిత్రయ సమ్మాన్యలచే తీర్చి దిద్దబడిన
 యక్కరపు టారవసులతో మెల్లమెల్లగ మాటలాకనేర్చి
 ఆంధ్రరాష్ట్రస్థాపనాచార్య వర్యుండగు ప్రిణ్వర్ధనుని భుజాపఠ
 మున నిలిచి, ఆంధ్రదేశసేవాపరాయణులైన కృష్ణరాయాది
 భూపాల కంఠీరవులచే సకలసంపదలను వొదలి ప్రాచీనాంధ్ర
 నౌకానిర్మాణాది పారిశ్రామిక చిహ్నములను చిత్రకళాసంప
 దలజాడలను శిల్పవిద్యా ప్రవీణుల చాతురీధురీణతను వెల్ల
 డించు పలువిధములగు లక్షణసన్నిహితముల జూచి విలసిందు
 రెండుకోట్లబిడ్డలను గన్న తెలుగుతల్లి ప్రాచ్యప్రతీచీనీమల
 నారంభసూరులని యపఖ్యాతినో, ఖ్యాతినో యార్జింనుకొన్న
 తెలుగుజానపదులలో నాంధ్రాకాశమున నెన్నియో ఆంధ్ర
 తార లుద్భవిల్లి యాంధ్రమాత యాశీస్సులందు కొనుచు నెల
 యుచున్న యీతెనుంగు మాగాణిలో కొన్ని ఫలవంతమైన
 రసాలతరువులు తెనుగురాచబాటలకు వన్నెదెచ్చి తమమనీషా
 ప్రతిభావిశేషమున నర్దిశల తేజఃపుంజముల నెలుంచుచున్నవ
 నుటతిశయోక్తి కాదు

అయిననేమి? నేడీ తారాగణమంతయు సమయమునకు
 స్ఫురింపనివిద్య పగిది, కాననప్రదేశమున వెలుగు వన్నెల
 మాడ్కి, శాస్త్ర మెగుంగని వైద్యుని చందమున, రక్షణములో

నెదిరింపజాలని భుజశక్తి పలుత్వము వశువున, మూలములేని
టీకభాతి' సుమపుంజ సమృద్ధముగాని శయ్యవోలే' వాచాలతలే
ని పాండితీగరిమయల్లు' సంతతిలేని గృహంబు పోల్కి' మంచి
తాంబూలము లేని బోజనముతీరున, భూగర్భమందణంగిన
రత్నంబుచాయనుండి తెనుంగు సీమలో మినుకు మినుకు కాం
తులను వెదజల్లుచున్నది.

మనమిపుడందలి యొకరత్నమును హారమంతటనుకల
యవెదకి చేతనిడుకొని పరిశోధించి తత్ఫలితమును చూరగొన
నున్నాము. ఆతెనుగుతల్లి కంఠహారమందలి యారత్నమేది?
అది ప్రకాశయుతము. చెంగుచెంగున రంగులీను టంగుటూ
ర్యన్వయసంభవము అధ్రదేశమున కి శోరావస్థ నుండియు సాం
ధ్రకిశోరముగ వర్తించి తుదకు ఆంధ్ర కేసరియై యాంధ్రావ
నినంతను ఉజ్జాతలూగించినది.

జ న న ము

“తరువు లతిరసఫలభారగురుత గాంచు
నింగివ్రేలుచు నమృత మొసంగు మేఘు
డుద్ధతులుగాకు బాధులు నమృద్ధిచేత
జగతి నుపకర్తలకు నిది సహజగుణము.”

మనయశఃప్రకాశం డగు ప్రకాశము పందొమ్మిదవ శతాబ్దమధ్యకాలమున ఎనగా 1872 వ సంవత్సరమున ఆగస్టు నెలలో గుంటూరుమండల మందలి వంగోలు తాలూకా వినోదరాజ పాలెమను నొకజనపదంబున జన్మించెను. ఇది వీరి మాతామహస్థలిము. తల్లిగారిజన్మభూమి. ఈయన తలిదండ్రులు సామాన్యనియోగికుటుంబమునజన్మించిరి. తల్లి పేరు సుబ్బమ్మ తండ్రినామధేయము గోపాలకృష్ణయ్య వీరు మిగుల నిరుపేదలు.

అట్టి నిరుపేద కుటుంబముననే, నేటి పాశ్చాత్యనియంతలగు హిట్లరు, ముసోలినీ, స్టాలిన్ మున్నగువారినలెనే పూరికొంపల్లో బుట్టినాడు. ఎట్టితావున జన్మించిన నీమి? కాలమెట్లు మారునో దైవమునకు దప్ప నితరులకు దెలియదుగదా! నేటి నియంతలవలెనే ప్రకాశం పంతులుగూడ. బాల్యమున కళారహితమైన జీవితమునే గడపెను.

అయితే పువ్వుపుట్టినతోడనే వాసన పొడచూపుతుందని పెద్దలన్నారు. ప్రకాశం బాల్యమునుండి కూడా ఎంత నిరుపేదకుటుంబంలో పుట్టినా, అతని నయనయుగంబులో నుట్టిపడే చురుకుపాలు, విశాలత్వము, నడిచేటప్పుడు ప్రకృతి సిద్ధంగా చూపే రీతి అతడే నాడో లక్షించి హేళివేల చతురపుమైళ్ళ వైశాల్యము, యూరుకోట్ల జనాభా కలిగి, ముక్కరుపంటల

పొలములకు, మునిపల్లెలకు మూలకంఠమయిన యాంధ్రావని
కెన్నడో మహానాయకుడు కాగలడని, నేడు స్వాతంత్ర్య
మనుభవించు ఐర్లాండుకన్నను, మొన్నటివరకు స్వాతంత్ర్య
వాతావరణమునం మాగులాడిన బెల్జియం, హాలండ్, డెన్మార్క్
ర్కుల కన్న నైశాల్యములోను, జనాభాలోను పదింతలునున్న
యైన యాంధ్రదేశము నుద్ధరింపగలడను భవితవ్యచిహ్నాలు
గానుపించెడివి.

అతడు పుట్టినది నిరుపేదకుటుంబము. తండ్రి గోపాల
కృష్ణయ్య. వెలుగోటివారియప్పేటలో చిన్నఉద్యోగమునుసంపా
దించుకొన్నాడు తాతముత్తాతలనుండి వీరికాపురము గుం
టూరుజిల్లాలో నేడు యమ్.యస్.యమ్. రైల్వేలో బెజ
వాడకు నెల్లూరుకుమధ్యను చిన్న రైల్వేస్టేషనుగనున్న టంగు
టూరును గ్రామము శ్రీగోపాలకృష్ణయ్య జరుగుపాటులేక వెంకట
గిరిమహారాజావారి ఎప్పేటలో పేష్కారిఉద్యోగమును సంపా
దించుకొని జీవయాత్రను గడుపుచుండువాడు. ప్రకాశంపంతు
లుకు ఇద్దరుసోదరులు, ముగ్గురు సోదరీలు కలరు. పేదకుటుంబ
మైనా పరువుచర్యదలకు, మానాభిమానాలకు వ్రట్టినిల్లయిన
వీరి పూర్వుకులు చేయిచాచకుండా గౌరవంగా కాలక్షేపంచేసే
వారు. అయితేనేడు కోట్లకొలది జనాభాగల రష్యాకు ఏకైక
నాయకుడై నిన్న మొన్నటిదాకా ప్రపంచాన్నంతా గడగడ
లాడించిన హిట్లరుకుతోక చుక్కగాతోచే స్టాలిన్ జన్మించినది

నిరుపేదకుటుంబమే. అట్టి స్థాల్ని బాహుబాహి, ముష్టాముష్టి,
కచాకచి, జబ్బుచరచి, వెన్నుతట్టి, మిన్నువిరిగి మీదపడు
తున్నా నిర్లక్ష్యంగా సమరాన్ని సాగించే హిట్లరు పుట్టినది
పూటకుతికాణాలేని పేదకుటుంబంకాదా? నిన్న మొన్నటిదాకా
జగద్విఖ్యాతిగన్న యటలేక ముఖ్యనియంతయైన ముసోలిసి పేద
కుటుంబములోనివాడు కాదా?

౨

విద్యాభ్యాసము.

‘మాతేన రక్షతి పితేన హితే నియుక్తే
కాంతేన వాభిరమయ త్యపనీయ భేదం
కీర్తించ దిశు విమలాం వితనోతి లక్ష్మీం
కిం కిం న సాధయతి కల్పలతేన విద్యా’

నిరక్షరాస్యతకు భారతదేశంలో తావులేదని ప్రఖ్యాతి
పడినా యిప్పటికీ నూటికి పదిమందికంటే చదువుకున్నవారు
లేరని తెలుస్తుంది. భారతదేశం చదువులసరస్వతికి నిలయమని
కళావేత్తల కగ్రస్థానమని, ఆదర్శకప్రాయమై జగన్నుతిగన్న
ప్రాచ్యసామ్రాజ్యవై భవము కలదని, ఆచార్యకస్థానమైన
నానాకళావిత్త మజ్జానసంపత్తి కలదని, అన్యదేశప్రజాయత్న
సాధ్యముకాని చతురకార్మికపరిశ్రమలు కలదని, ప్రబలంబైన

నప్త ద్వీపపర్యంతఃపశ్చాంతభూరివాణిజ్యసంభూతి కలదని, ఏను నకు ముందు ఆరు వేలేండ్లముచుపె నాగరక తాగ్రగణ్యమైనదని ఇచటి యాశ్రమవాటిలో మునికోటి శారికాచులను గూడ సామగీతి చదివించు ప్రతిభావంతమని, ఇచటి ఋషిసంతతి విరించినిప్రతిఘటించి ననప్రపంచములను సృజించు ప్రభావ సంపన్నయుతమని, ఇచటి పరమయోగిజనము సకలతాకికము లను విజ్ఞానదృష్టితో బరికించు సత్త్వాధ్యతతో నొప్పారునని, ఇచటి సిద్ధులు జరామరణరోగరహితంబులగు తేజశ్వరీరము లతో చిరకాలము విలసింతురను ప్రఖ్యాతికలదని, శమదమ సత్యదీక్షలు, అహింసయు నిచటిజనులకాదన్మసంప్రదాయసిద్ధ ములని, జగన్నుతి గన్న భారతావనిలో నందు ముఖ్యముగ నాంధ్రావనిలో హూణవిద్యావ్యాసంగవ్యామోహము లభి వృద్ధిగానున్న కాలములోగూడ విద్యావంతులు తక్కువనియే చరిత్రలు చెప్పుచున్నవి.

ఇరునడనశతాబ్దారంభమునమన దేశమునగూడ హూణ విద్యావ్యామోహవ్యాసంగములు మిన్ను ముట్టినవి. దానితో మన గురుకులముల ప్రఖ్యాతి సన్నగిల్లినది. మన యార్షవిద్య లడుగంటినవి. వేదవేదాంగవిద్యాపారంగతుడైన పండితమ్మ న్యుని పుత్రులుగూడ యింగిలీషుభాషాధ్యయనమున కెగబడి నారు. మడిమాన్యము లమ్ముకొని, మానాభిమానములను జంపుకొని యిక్కడ చదువుతో తృప్తి నందక కానిసీముల కేగి కడగండ్లుపడి వేనకువేలు చదువునారంభించినారు.

అట్లే మనప్రకాశంపంతులు తండ్రి గోపాలక్రిష్ణయ్య. కుమారుని కైదవయేట అక్షరాభ్యాసమొనర్చి సమీపముగా వుండే వల్లూరనేగ్రామముందు వీధిబడిలో బ్రవేశపెట్టినాడు. ఏదో కొంతభర్చు కలిసిరావడంతోనం ఓ జుదెవు పోచకూడ మెడలో దగిల్చి ఉపనయనము అయిందనిపించాడు ప్రకాశం చూర్చుకొనవాడే, తెలివికలవాడే అయితేం పలక చేతపట్టేవాడు కాదు. అలాగయినా స్కూల్లోమంచి తెలివికలవాడనే పేరు సంపాదించాడు.

తెనుగుదేశంలో అదేమి ఆనమాయితోగాని ఖాత నామసంపత్సరం పంచాంగంలో కనబడిదంటే కరువుదేశమం తాపగబ్రాకేది. ప్రకాశాని కైదవయేడు వచ్చినప్పుడే దేశములోకాటకం ప్రారంభమైంది. దానిమూలాన్నే ఆతనితండ్రి ఉన్నవూరువిడిచాడు. కొడుకు కొద్దిజ్ఞానం వచ్చిన తర్వాత అక్కడకు దగ్గరగా వుండే అద్దంకి అనే వూరిలో పెద్దఅప్పగారి దగ్గరవుండి, నాలుగోతరగతి చదివాడు. అంతట్లోకే తండ్రికి ఉద్యోగమైంది. నెల్లూరుజిల్లాలో మేనకూరు అనే గ్రామంలో ఆయన యుద్యోగం. అదైనా నిరూపణలజ్జతం. ఆయన 8 గ్రామాలు తిరిగి పన్నులు వసూలుచెయ్యాలి. పిల్ల తెదుగు తున్నారు. చదువుచెప్పించా లెట్లాగై నాకష్టపడి అనితంకేవిధం గానూ అండకపోయినా యింగ్లీషుచదువుందని నాయుడుపేట లో మకాంపెట్టాడు. ఆయన పగలంతా తనపని చూచుకొని

రాత్రికి నాయుడు పేట చేరుకునేవాడు. ప్రకాశం అక్కడ పట్టా
ఫారం చదువుతూండేవాడు.

ప్రకాశం బాల్యంనుంచీ కూడా మిగుల స్వేచ్ఛావర్తను
డు. అభిమాని. కార్యశూరుడు. స్వతంత్రవాంఛ లధికం.
క్లాసులో చదువుకొనే తోడుపిల్లవాడుగాని, చదువుచెప్పే ఉపా
ధ్యాయుడుగాని ఏమై గా అన్నారంటే దాన్నికడకంటూ చూచే
వాడు. ఒకప్పడీతన్ని నాయుడు పేటస్కూలులో రెండుమూడు
సార్లు డిస్మిస్ చేశారు. తండ్రి మళ్ళీ ప్రాధేయపడి బడిలో చేర్పిం
చాడు. ప్రకాశానికి ఆటలన్నా, పాటలన్నా ఎక్కువయిష్టం.
వాటిల్లో అఖండుడని పేరుపొందాడు. దైవమునకు చూపోపమి
తక్కువ. తగిలినవేలుకే తిరిగి దెబ్బతగులుతుం

ఏదోవొకవిధంగా నాయుడుపేటలో కాక్షేసంచేసి
పిల్లలకు చదువుచెప్పించుకొనే గోపాలకృష్ణయ్యను యెట్టేటు
వారు, అక్కడికి చాలాదూరముగానున్నది, మిగుల మన్యప్రాం
తమై యనేకములైన గడ్డువ్యాధుల కాపట్టున మర్గాం అనే
తావునకు బదిలీచేశారు. కష్టసుఖములు కానడికుండలువం'వి.
అయితే ఆమర్గాంలోనే తానుండి కుటుంబాన్ని చదువుకై
నాయుడుపేటనుండి కదవకుండా కాంక్షేసంచేస్తున్నాడు గోపాల
కృష్ణయ్య. అంతలో తలవనితలగుగామృత్యుదేవత కృష్ణయ్య
గారిని తనవడిలోకికొనివచ్చింది. ప్రకాశంనగైరాలు శిశ్యుహీను
లయినారు,

ఒక్కవిషయం చూడండి. మనం తెలుసుకోలేముగాని. యేదైనా చెడ్డవచ్చిందీఅంటే అది మంచికోసమే వస్తుందని, మంచివచ్చిందంటే దానినంటిపెట్టుకునే చెడ్డవుంటుందనిపెద్ద లంటారు. అంతేగాకుండా లోకంలో ప్రతివ్యక్తి గూడా ముందు కష్టాలనుభవిస్తే తర్వాత సుఖించడం పరిణామ గావస్తూ వస్తుంది. అది చాలాచోట్ల మనం చూడొచ్చు. నేటిప్రపంచనియంత లలో నందెలువేసుకున్న స్టాలిన్, హిట్లరు, కమల్ పాషా, చర్చిలు మొదలైనవారి కందరికీ ప్రకాశంపంతులుకు వలెనే పితృవియోగం బాల్యంలోనే వచ్చింది.

దైవం ఏదోరూపంగా ఆపత్కాలంలో అడ్డుపడతా డంటారు. ఆపత్కాలంలో అడ్డుపడ్డవాడే మహా బంధువు. గోపాలక్రిష్ణయ్యగారు మరణించేసరికి ఆయనభార్య నిండుచూ లాలు. అట్టికష్టసమయంలో ఆమె సోదరుడు అనగా ప్రకాశం పంతులు మేనమామ ఆతల్లిని, బిడ్డలను తన స్వగ్రామమైన వినోదరాజశాలెం తీసుకొనివెళ్ళినాడు. చదువుచాడై పోయింది. అది సాగే యెత్తులేదు. నిరుపేదరాలైన ఆతల్లి యెట్లు చెప్పిం చగలదు?

అయితే ప్రపంచంలో మాతృమూర్తికి సాటివచ్చే నిరుపమానమైన వస్తువే లేదు. సుబ్బమ్మగారికొకవంక భర్త వియోగభారదుఃఖము వేరొకవంక పిల్లలచదువుసాగేదియెట్లా

అనే విచారభారము, మరొకవంక దారిద్ర్యభారము ఆమె ను క్రొంగదీస్తున్నాయి. ఆమె వీటినెంతమాత్రము లక్ష్యము చేయలేదు. తనబిడ్డల నేవిధంగానైనా విద్యావంతులుగా చేయాలనే ఆమెదృఢసంకల్పం.

దేవుడుకూడాచెయ్యలేనిపనితల్లితన బిడ్డలపట్ల చేస్తుంది. ఆమె యనేకవిధము లాలోచించి పట్నమేదైనా చేరాలని నిశ్చయించుకుంది. అక్కడికి దగ్గరగావున్నది వంగోలె. ఆమె సాహసించి పిల్లలతో వచ్చేసి వంగోలులో మకాంపెట్టింది. పొట్టగడిచేయెత్తులేనప్పుడు చదువునడిచేదెట్లాయని యాలోచన చేసిచేసి, ప్రకాశంపంతుల్ని నాల్గవఘారంలో ప్రవేశపెట్టింది. గౌరవహాని అనిపారులునవ్వినా, బంధుగులిదేమనియీనడించి నా, లెక్కసేయక ఆధీశాలిని వేరుమార్గంలేనందున ఒకభోజనపు హొటలుపెట్టి డబ్బుసంపాదిస్తూ దానితో పిల్లలకు చదువు సాగిస్తుంది. ఆమెధైర్యం ఓర్మి చాల ప్రశంసనీయములు. తెనుగుదేశంలోని తల్లులందరుకూడా ఇట్టివారేఅయితే బిడ్డల చదువుకేంకొఱతవస్తుంది.

ఆతల్లి చాయలే ప్రకాశంపంతులకు అలనడ్డాయి. ఆతనిలో సహనశక్తి విపరీతంగావుంది. పట్టుదలకూడా మెండుగావుంది అయితే ఆతడు చిలిపిమనిషే. అల్లరిదిట్టంగాచేసేవాడు. ప్లాసులోకల్లాచురుగ్గావుండేవాడు. వంగోలుమ్యునిసిపల్ షూడిల్

స్కూల్లో కొంతకాలం చదివేను. అక్కడనుంచి మిషన్ స్కూల్లో స్కాలర్ షిప్ సంపాదించి అయ్యదవవారం చదవనారంభించాడు. వయస్సుకుమించివిద్యా, దాన్ని నెట్టివేసే చురుకూ, దాన్ని తలదన్నే పట్టుదల యవన్నీ ఏకీభూతమై అతణ్ణి పైకి నెట్టుగొస్తున్నాయి.

ప్రకాశంపంతులుకు ఏలాగపట్టుబడ్డదోగాని చదువుకునే రోజుల్లో స్కూల్లో ఉత్సవాలుజరిగే సమయాలలో నాడే నాటకాల్లో మంచిమంచిపాత్రలుధరించి ఉపాధ్యాయులమెప్పు పొందేవాడు అంతటితోబోకనాటకాలుఆడే ప్రత్యేకసంఘాల వారితోగూడి యందువేషాలువేసి మంచిపేరు తెచ్చుకొనారంభించాడు. పోలెండురాజ్యాన్ని సిర్మాణంచేసిన మార్షల్ పిల్లుడుస్క్రీయిలాగనే విద్యాభ్యాసకాలంలో నాటకాల్లో స్త్రీపాత్రలుధరించేవాడట. ప్రకాశంపంతులుకూడా ఆడవేషాలే వేసేవాడు. ఆయాస్త్రీపాత్రల సతినిపుణతతో నిర్వహించి పలువుర గానకాళాభిమానులయొక్క, నాట్యకళాపోషకులయొక్క ప్రశంసలనందుకున్నాడు.

అతని వయసు మార్పులను చెందుతోన్నట్టుగానే జీవితంకూడా మార్పుపొందుతోంది. అప్పటిలో గాంధీకళంఠ మంచిఅభిమానంకల యమ్మానేని హనుమంతకాపునాయుడు గారనే యొకయుద్యోగి ప్రకాశంపంతులు ఆడవేషాలుచూసి

భాగా ప్రోత్సహించాడు. ఆకాలంలో నాటకాల్లో వేషాలు వేయడమనేది యొకనీచవృత్తిగా తలంపబడేది. అల్లాటివేషాలెక్క సేయనిప్రకాశంపంతులుకు హనుమంతరావుగారు మంచి హుమారుకలుగ జేసారు. ఆసమయంలోనే నాయుడుగారికి రాజమండ్రి బదిలీఅయింది. ఆయన ప్రకాశంపంతుల్ని తనతో రాజమండ్రి తీసుకొచ్చాడు.

అది 1856వ సంవత్సరం. అప్పటికే ప్రకాశంపంతులికి 14 వ యేడు నడుస్తున్నది. రాజమండ్రిలో మనప్రకాశంపంతులు శ్రీహనుమంతరావు నాయుడుగారింట్లోనే వుండేవాడు. అతడు నాయడూ, ఇతడు బ్రాహ్మడూగదా? పొత్తల్లాకుదిరిందని కుంటిప్రశ్న వెయ్యబోకండి స్నేహానికి - కళాభిమానిత్వానిగీ - జాతిమతకులభేదాలన్డవవస్తాయా? ఎన్నటికీరావు అని ఘంటాపథంగా చెప్పొచ్చును. అంతేకాదు - లక్షలాది ఉదాహరణలు చూపపచ్చును. ఏమంటారు? ఒప్పుకొనితీరండి - తీరాలి. నాయుడుగారు కేవలం నాట్యకళాభిమాని ప్రకాశంపంతులు నాయుడుగారిని నాటకపాత్రధారణచే మెప్పించాడు. అదే నాయుడుగారు ప్రకాశంపంతుల్ని రాజమండ్రిలో స్నేహలతాభాసంతో కట్టివేసుడానికే హేతువైంది.

ఇంతో విచిత్రవిషయంకూడా గమనించండి. ప్రకాశంపంతులు చిన్నతనంచేతో చిలిపితనంచేతో, ఏమో నాయుడు

గారెంత పట్టుబడుతున్నా వినకుండా వంగోలు వెళ్ళిపోడానికి తనబిచాణాతో పడవయెక్కడానికి వచ్చేసరికిల్లా రోజూనాలు గుదా టేదాకావుండేపడవలు ఆనాడు మూడుగంటలు కాకుండానే రేవునువిడిచిపెట్టాయన్నమాట. అంటే పంతులికి పడవ దాటిపోయిందన్నమాట. మళ్ళీ తిరిగి నాయుడుగారింటితోవ బట్టాడు. నాయుడుగా రతిన్నిచూసి మహదానందంపొందాడు. ప్రకాశంపంతులుకూడా దేవుడు నన్ను రాజమండ్రిలోనే వుంచాలనేతలంపుతో పడవదాటబెట్టాడు కాబోలని అనుకొని యిక్కడే వుండిపోడానికి నిశ్చయం చేసుకున్నాడు. దేవాజ్ఞ అనుల్లంఘనియంక దా?

ప్రకాశంపంతు లెంత అల్లరిపిల్లవాడుగానడుగాయిగా- ఆకతాయిగా కనుపించేవాడో చదువులో అంతచురుగ్గా వుండే వాడు. 1857 వ సంవత్సరంలో రాజమండ్రిలోనే మెట్రిక్యు లేషనుపరీక్షకుచదివి 89 లో ఉత్తీర్ణుడయ్యాడు. చదువుమాన డిమా - చదవడమా అనే ఆలోచన అప్పటికప్పుడే కలిగింది. కొనసాగుతుందా అనే అనుమానపిశాచం పట్టుకుంది. ఓనాడు నాయుడుగారే యీప్రసంగం యెత్తినువ్వు కాలేజీ చదువు చదవమన్నారు. డిబ్బువ్వుగైరాలు నేనిస్తానని చెప్పాడు. దాం తోపంతులు రాజమండ్రి ఆర్టుకాలేజీలో యఫ్. ఏ. పరీక్షకు చదువప్రవేశించాడు. ఆసమయంలో మదరాసు రాష్ట్రాని కొకప్పుడు గవర్నరుగా పనిచేసినవాడు దక్షిణాఫ్రికాకు పెద్ద

యుద్వోగిగా దొరతనమువారిచే పంపబడినవాడు, ఎప్పుడు
కీ॥శే॥ సర్. కూర్మా వెంకటరెడ్డినాయుడుగారు పంతులుకి
సహపాతులుగా నుండేవారు. అట్టిసహపాతకుల సహవాసంలో
మేసిలినా ప్రకాశంపంతులు మితవాదివర్గంలో జేరకుండా
కరుడుగట్టిన కాంగ్రెసువాది అయినాడంటే ఆశ్చర్యమే పడి
తీరాలి.

3

గృహస్థాశ్రమము — ఉన్నతవిద్య.

‘చాణక్యసీతితార్కాణగా చంద్రిగుప్తాద
మూర్ఖులు దేశమటయునాడు
పరిహింసవలని దేవత్వమేని త్యజించి
ఘనుడశోకుడు ప్రజన్మనుషునాడు
జాతికవిత్వవిద్యాతత్త్వవర్ధనుం
డిల హర్షవర్ధనుం జేలునాడు
కాకతీయాదిసత్తాత్రవంశప్రభుల్
నియతిదేశంబు పాలించునాడు

కృషియు నానాపరిశ్రమలు వృద్ధిజెంది
నావికావర్తకము మహాన్నతి వహించి

భవ్యవిభవానుభవమున భరతభూమి
నాగరికతకు బ్రథమగణ్యముగ నుండె.

ఆనాగరికతామహావేశమునకు, ఆయవిచ్ఛిన్నదేశసౌ
భాగ్యతాప్రవాహమునకు అడ్డుతగిలి యార్ధురీవేగము నరికట్టి,
ఆభారతీయనాగరికవైభవమును వేరుపోకడలతో మారుతో
నకు మరలించి భారతీయులకు నాగరికతయే లేదను ప్రవాద
మును బుట్టించి, శ్వేతముఖులవలననే మనము నాగరికతను
నేర్పగలమను విశ్వాసమును భారతీయులలో గొందరకు గలి
గించినది హూణభాషామోహవేశము—దాని ప్రచారకులును
ఎంతటిచతురు డైనను, మనీషావంతు డైనను, ఆ యెరలో
సులభముగా పడిపోయి, తాత్కాలికభోగలాలసత్వముల కా
సింది యంగ్లీషుభాషావాంఛితీవాల్లభ్యమున కెగబడినారు.

ప్రకాశంపంతులుకూడ ఆ నక్రమార్గమునే తొక్కి
నాడు. 1889 లో రాజమహేంద్రవరంలో మెట్రిక్యులేషన్
పరీక్ష పాసి ఆమరుసటిసంవత్సరము రాజమండ్రి ఆర్ట్స్ కళా
శాలలో యఫ్. ఎ పరీక్షకు చదువుచుండగానే అతనికి 19 వ
యేట వివాహమయినది. అనగా గృహస్థాశ్రమంలో అడుగు
పెట్టినాడు. మేసమామయేతసమాతురైన హనుమయ్యమ్మను
కన్యాదానంచేసినాడు. వివాహము పెద్దవైభవంగా జరక్క
పోయినా, ఆదంపతులుమాత్రము ఒక్కచోట నిలబడుంటే
చూడముచ్చటయ్యేది.

భారత దేశంలో ప్రాచీనసాంప్రదాయమును సారముగ నన
లంబింపబడు మానవజీవితములందలి యాశ్రమభాగములలో
గృహస్థాశ్రమము, బ్రహ్మచర్యము తరువాత రెండవది. అంటే
తనతోపాటు వేరొకజీవిని పోషించాలనిదానగూడార్థం. ఇది
చాల శౌరవమైన ఆశ్రమము. భారతీయులలో పెండ్లి కాని
వానిని బ్రహ్మచారిగాడని, సంతానవతికానిస్త్రీని గొడ్డురాలని
యెంతో హేళనగాను, నైచ్యంగాను చూస్తారు. అది యీ
నాటియాచారముకాదు. పెండ్లికై యుబలాటపడనివారు హిం
దువులలో బహుపక్కునగా వుంటారు. గృహస్థు కానివారిని
నైచ్యంగా చూడడం నాగరికప్రవృత్తికి ఆచారమే అయి
పోయింది. వాడెంత అప్రయోజకుడైనా, నిర్ధమమైనా పెండ్లి
చేసితీరాలి తనకొడుక్కని ప్రతితండ్రి విశ్వప్రయత్నంచేస్తాడు.
అబద్ధాలాడతాడు. అక్రమాలుచేస్తాడు, రహస్యపన్నాగాలు
పన్నుతాడు, ఈనాడు భారతీయగృహస్థులలో తిదాశ్రమపద్ధ
తులను సక్రమంగా నడిపించేవారు నూటిక నూరుపాళ్ళు
పూజ్యమే.

ఇప్పటికాలంలో రాజకీయప్రతిబంధకము నలన నేమి
ఒత్తిడినలననేమి, శాసనములవలననేమి గృహస్థాశ్రమధర్మము
లతిష్ఠిరంగావున్నాయి. మనప్రకాశంశంతులు వివాహానంత
రం కొద్దికాలంచదివాడుకాని యఫ్. ఎ. పరీక్షలో నుత్తీర్ణుల
కావటంతోనే 'వివాహోవిద్యనాశాయ' అనేసామెత నములు

పెట్టలేదుగాని, ఆయనమాతృమూర్తి పడే కష్టాలను, తాను
వహింపబోయే కుటుంబభారాన్ని నెమరుకు దెచ్చుకొని ధనా
రణచెయ్యాలనే ఊహతో చెన్నపట్టణముచేరి ఘట్టగ్రేడ్ల ప్లడరు
పరీక్షకు చదువ నారంభించి 1893 లో ఛైనం దుత్తీరుడై రాజ
మహేంద్రవరంలోనే న్యాయవాదవృత్తి నారంభింప సమక
ట్టినాడు. 1895లో మరలనొకసారి చదువుమీదకు దృష్టిపోగా
న్యాయవాదిగావుండే బి.ఎ పరీక్షకు జదువ నారంభించినాడు.
కాని, ఒకవంక వృత్తి విషయములను సవరించుకొనుట, వేరొక
వంక విద్యాభ్యాసం సాగుతుందా?

అయితే విద్యకు అంతమనేది వొకటివుందా? జీవితాం
తం చదివినా వుండదు. ఎప్పుడైనా సముద్రమునకు గట్టు కను
క్కోవచ్చునుగాని విద్యాసముద్రానికి కనుక్కోలేము. విద్యా
భ్యాసానికి గాని, దాన్ని సుముఖంచేసుకోడానిక్కాని ఆస్థ
స్వాస్థ్యముండాలి. అందుకనే యొక మహామహుడు—

శ్లో॥ ఆస్థయా స్వాస్థయా విద్యా మేధయా కిం ప్రయోజనం,
తావుభా యది నోచే చ్చ మేధయా కిం ప్రయోజనం॥

అని వక్కాణించిన పు. ఆస్థయనగా మనము పూర్తిగా
అన్నాహారములుగూడా విస్మరించి యిందులో నెగిరిరా లనే
కష్టముల, స్వాస్థ్యమునగా జరుగుబాటుఇవిరెండూవుంటేబుద్ధితో
అవసరమేలేదు. ఈరెండు లేకపోయినా బుద్ధి ఎంతవున్నా

నిష్ప్రయోజనమే తీరావట్టునలతో చదవాలని పుస్తకం పట్టు
కూర్చునేసరికి ఏదో ఒక కొత్త పార్టీ వస్తుందనుకోండి.
వాళ్ళను పొమ్మని చెప్పగలడా? అలాచేసితే వృత్తి సాగదుగదా?
ఏం చెయ్యాలి. పుస్తకం మడిచి డస్కు మీద పారేసి వాళ్ళ
రికార్డు పరిశీలించాలి. ఎలా సాగుతుంది చదువు. చదువుకి వృత్తికి
లంకె పడదు, అందులోనూ న్యాయ వాద వృత్తి కనలే భజించదు
ప్రకాశం పంతులు చదువు ఆలాగే వింది. అక్కడికి తెల్లనై
నవాడు కాబట్టి పుస్తకంచేత బట్టకపోయినా ఒక పార్టీ వ్యాస
య్యాడు. కాని అంతలో చదువుకు స్వస్తి చెప్పాడు.

ఒక మూల సంసార భారం నానాటికీ ఎక్కువౌతోంది.
వృత్తిలో నానిమిషమైనా తీరుబాటు లేకుండావుంది. పంతులు
సంతాన పంతుడవుతున్నాడు. అందుచేత క్రమంగా తనలా
బుక్కు లేమిటో, ఆ రికార్డు లేమిటో తప్పవేరు గొడవకు
పోవటం లేదు. న్యాయ వాద వృత్తి కూడా ఖంజాయింపుగానే
చేసేవాడు. 1894 లో మొదలు పెట్టి 1904 వరకు పదేళ్ళు వెలి
గించాడు. ఏకేసు పట్టినా గెలుపే. పట్టించల్లా బంగారమై,
ముట్టించల్లా ముత్యమై అన్న సామెత పంతులు కనువర్తించింది.
‘డబ్బురాబడి’ కీర్తి కూడా పలుదిరిలా అల్లుకుంటోంది

పంతులు లబ్ధుగాడు. ఆర్జన చేసేటప్పుడు కోమటివలె
గిరించేవాడు. ఖర్చు చేసేటప్పుడు కర్ణుడుగా వర్తించేవాడు.

బుద్ధి నిలువవెయ్యడమంటే యేమిటో యెరుగడు. ఎప్పటికప్పుడే వ్యయంచేసేవాడు. ఇలావుండగా 1903 లో ఒక కేసు పట్టుకొని చెన్నపట్టణం వెళ్ళాడు. అప్పుడు మదరాసులో బారిష్టర్ స్వామినాథ అయ్యర్ అనే ఒక న్యాయవాది వుండేవాడు. ఆయనమంచి పేరు పేరుప్రతిష్ఠలు సంపాదించాడు' ఆ కేసు ఆ అయ్యరు దగ్గరకు తీసికెళ్ళాడు. కేసంతా బోధపరిచాడయ్యరుకి. ఆ సమయంలో ప్రకాశం పంతుల్లో గుప్తమైయున్న మహాశక్తి నయ్యరుగారు గమనించాడు. నాలుగురోజుల్లో పంతులు అయ్యరు అభిమానాన్ని చూరగొన్నాడు. దానితో స్వామినాథ అయ్యరు “పంతులూ! నీ ప్రతిభా విశేషాన్ని నేను తెలుసుకున్నాను. కనుక నీకో మంచి సలహా యిస్తున్నాను. అది కేవలం సహృదయంతో యిస్తున్నాను. కాబట్టి నీవు తిరుగుమాట చెప్పకుండా ఆపదంగా నకుచుకున్నావంటే నీవు తెనుగు దేశంలోనే కాకుండా ఉత్తరహిందూస్థానమంతటా గొప్ప పేరు తెచ్చుకొంటావు” అని అన్నాడు.

అయ్యరుగారూ! తప్పక మీయాజ్ఞ శిరసావహిస్తానని ప్రకాశం పంతులనడంతో తు, మరేమీలేదు. నీవు ఇంగ్లండు వెళ్ళి బారిష్టరు పరీక్ష ప్యాసైరిమ్మని సలహా యిస్తున్నాను. అంతేగాకుండా నీవిందు తప్పక జయమందితీరాలని ఆశీర్వాదస్తున్నాను. నీభవిష్యదభివృద్ధి నాశిస్తున్నానని చెప్పడంతో తు, ఆమూనెను బొత్తిగా పేదకుటుంబంలో వాడిన, ఏదో రెక్కలమీద

అరించి పైకివస్తున్నాను. ఇంగ్లండు వెళ్ళి బారిష్టరు కావాలంటే చాలాడబ్బుండాలి. నాపోటివానికి సాధ్యమగుటెట్లని నిరుత్సాహంకనబరిచాను. అతడెంతనిరుత్సాహంకనపరిచాడో అయ్యరు రంత ఉత్సాహం చూపుతూ పంతులుభుజంతట్టి 'సోదరా! నీవు బారిష్టరు కాబోయే సూచనలు నాకు నీముఖమండలంలో గోచరిస్తున్నాయి. నీయొక్క ఏడాదిసంపాదనైతే ఇంగ్లండు వెళ్ళి కృతార్థుడవైరావచ్చును. ఆరువేలకన్న అధికంగా'దని నొక్కి చెప్పాడు.

ప్రకాశంపంతులు సంపాదనప్పట్లో విక్రివిగానే వుండి. అతనికి ముగ్గురు పుత్రసంతానం కలిగారు. గృహవ్యయం విస్తారంగా లేకపోయినా విచ్చలవిడిగాను, దర్జాగానుఖర్చు చేసేవాడు. గాబట్టి చేతిలోనిల్వ పైసాలేనిమూడు వాస్తవమే. పలుకుబడి మాత్రం మిన్నగావుంది. పైగా అప్పటికప్పుడే అతడు స్థానిక స్వపరిపాలనాసంస్థలలో పేరుసంపాదించుకుంటున్నాడు. రాజమండ్రి పురపాలకసంఘానికి అధ్యక్షుడు (ప్రెజ్డెంట్)గా వున్నాడు స్వామినాథనేగారి ప్రోత్సాహపూరితవాక్యాలతో నతనిలో బారిష్టరుకావాలనే కోరిక రేకెత్తి మఱి మూడుమాసాలకే ఇంగ్లండుకు పయనమయ్యాడు. ఏదైనా ఆవిధంగా కలిసివస్తేనే మనిషి పైకిరావడం.

మనరాసుమండి రాజమండ్రి రావడంతోనే తన ఇంగ్లండు ప్రయాణాన్ని తనముఖ్యమిత్రులతో చెప్పగా వారు

అయ్యరుగారికంటె ఎక్కువగా ప్రోత్సహించారు. అందులో
కొందరు నీవు డబ్బువిషయంలో ఏమీ కష్టాలుపడనక్కరలే
దని ఉదాహరించుచూచించారు. ఆవిధంగా జౌదార్యం చూసిన
వారిలో ప్రధములు రాజమహేంద్రపురవాసులు. బ్రాహ్మణే
తర ప్రముఖులలో ప్రఖ్యాతులు నె యిప్పుడు కీ॥ శే కందుకుర్తి
రామచంద్రరావుగారు, తర్వాత గంగంటి లక్ష్మణదాసుగారు,
వీరిద్దరు కొక్కిచెప్పకంచేత ఇంగ్లాండుకు వెళ్ళాను.

అక్కడనుంచే గాజనుండ్రీ ఛేర్మనెడవికి రాజీనామా
యిచ్చాడు. అంతచిన్ననయసులోనే యితరమండలాన్నించి
నచ్చి కొలదికాలంలోనే రాజమండ్రిపేరుల నాకర్షించాడంటే
ప్రకాశపంతుల్లో మేదోయొక్క మహత్తరశక్తి వుందని
మనం నమ్మితిరాళి. ప్రతిసంవత్సరం వేసంగి శెలవులలో అనగా
జూన్, జులై, అగష్టు మూడుమాసాలు ఇంగ్లాండునుంచి రాజ
మండ్రి నచ్చి దేవో కొన్ని కేసులుచూచి డబ్బులర్జించేవాడు.
రామచంద్రరావు, లక్ష్మణదాసుగారు ఇంగ్లాండులో నతనున్నం
తక్కువగా అయ్యేకొద్దీ చెరిగగం పెట్టుకున్నాడు. ఎలాగైతే
నేను శ్రమక బారిష్టరుఫీక్షలో మొదటివానిగా నెగ్గాను,

మనప్రకాశపంతులు మనదేశాన్నించి చదువుకోసం
ఇంగ్లాండు వెళ్ళి యచ్చటి సాశ్చాత్యయువతీమణుల ప్రేమకలా
పాల్లోబడి యక్కడనుంచి సంతోషముపంపేకబ్బంతా స్వేచ్ఛా

విహారాలకు ఖర్చు పెట్టి చివరకు పప్పులో కాలేసి మేదో కొంత
 డబ్బిచ్చి మేకేంగారులోనో పీసుక్కు పట్టా ఒకటి కొనితెచ్చు
 కొని యీశిగలబడే వద్దమ్మల్లాగా, లేకపోతే ఎక్కడున్న
 బెద్దలమంటూ ఊహించుట పెట్టక పెళ్ళాశివ పెళ్ళాలమంటూ మరచి
 పోయి అక్కడే పాశ్చాత్యయువతినో వెండ్లాసి చదువు గంగ
 పాలుజేసికొని, ఒళ్ళంతా ఖరాబుచేసికొని, తుదకు నిర్ధమడై తన
 కిక్కడ పెద్దలవల్ల రాబోయే అస్తి పాస్తులనుగూడా తనవలపు
 కత్తెకు రాసేసి యీమెతో స్వదేశానికి దిగుమతియై ఎక్క
 డతను అనుకున్నట్టుగా డబ్బుచిక్క కపోతే ఆమెకు ఏమీ
 సమాధానం చెప్పలేక నోగు వెళ్ళబెడితే, ఆమె తన వాతస
 త్యానికీతణ్ణి కోర్టుకులాగి ముప్పతిప్పలాబెట్టి ముట్టజెప్పిందాని
 కంటే మూశింతలు కోర్టుద్వారాలాగి విడాకులిచ్చేసిపోతే నలు
 గురిలోను తలెత్తుకుతిరగలేక తుదకేదో ఆశ్రియంపుద్వారా
 పొట్టగడుపుకోడానికి సంపిసీడద్యోగంలో చేరేచవటల్లాగాక తన
 చదువేమోతానేమో చూచుకొంటూ - శారవప్రసక్తులు నిల
 బెట్టుకొంటూ - హిందూదేశిగౌరవాన్ని, భారతీయప్రతిష్ఠను
 నిలబెట్టి, సమయంవస్తే భారతప్రతిభను చూపి బాధిష్టరు
 పరీక్షలో ఉత్తముగా నెగ్గినందుకు 500 పౌనులు బహు
 మానం పొంది స్వదేశించేరాడు. ఆనచ్చెమందు మిత్రులు
 సంపిన డబ్బుకొంతమిగిలితే యూరపంతా మట్టినచ్చాడు.

ఇక్కడ ఒక్కపిషయం చెప్పాలి. ఆయెడు బాధిష్టరు

పరీక్షలో వెళ్ళిన బాచిలో మన ప్రకాశం పంతుల్యో సరి
 ఊగగలిగినవాడు నృపేంద్రనాథసంకర్. పదవీవ్యామోహ
 వాంఛా నకుడైన యాయన దిరిమిలాను యిండియా ప్రభు
 త్వంలో లా మెంబర్లైనాడు. పదవీ వ్యామోహం తేకపోవ
 డమేగాని అకుంతిత దేశాభిమానం కల మనపంతులు కుక్క
 కూటికెగబ్రాకక తనమామూలు వృత్తిలోనే ప్రవేశించి
 గౌరవంగా కాలక్షేపంచేయ గలిగించాడు.

మరొక గొప్పవిషయం యిక్కడుదాహరించి తీరాలి.
 సాధారణంగా యిండియానుంచి చదువుకోసం యింగ్లాండు
 వెళ్ళిన భాతీయులక్కడచదువు పూర్తిచేసుకొనో, అనం
 పూర్తిగానో, యింటికి మళ్ళిముఖం పట్టేటట్లున్నాడు సూటికి
 తొంబది తొమ్మిండుగురు విదేశాలనుంచి బంగారంముద్ద పట్టు
 గొస్తున్నామనే గర్వంతో, మానాభిమానాలు, మంచిచెడ్డలు
 వదిలిపెట్టేసి, కుక్కల్ని, యింకా యేవో వికారపుజంతువుల్ని,
 ఓతైక్కల దొరసానిని, వెంటబెట్టుకొనిరావడం మనంచూస్తూ
 న్నాము, వింటున్నాము. వార్తాపత్రికల్లో చదువుతున్నాము.
 ఇంకా చాలా అసహ్యపూసములు చేసేవారూ వున్నారు. కాని
 మనకది అప్రస్తుతం మనపంతులుల్లా గాకుండా యూరపునుంచి
 తనదేశానికి పయన మయ్యేముందు ముందుముందు న్యాయ
 వాదవృత్తికిగానూ తనకత్యవసరముగా పనికివచ్చేది పలువిధ
 ములైన దేశీయబిజీకేయ సాగిస్పాత చిర్చ నీయాంశములను

వెల్లడించేసి, యూరపియనుల ప్రతిభను ప్రకటించేసి పదివేల రూపాయల ఖరీదైన గ్రంథమండలిని స్వంతవాడకం కోసం ఖరీదుచేశాడు. చేతిలో డబ్బులేకపోయినా అంతడబ్బు ఎల్లా చెల్లిస్తామా అనే భీతాంగంతోకుండా తాను న్యదేశం చేరిన పిమ్మట డబ్బుకట్టే, పద్ధతిలో కొన్నాడు.

చూడండి. దీన్నిబట్టి మనప్రకాశంపంతులు ధైర్యమూ సారస్వతాభిమానము, పట్టుదల, దేశాభిమానాలు వెల్లడి కావడం లేదా? అతని భావిజీవితంలోని న్వాతంత్ర్యదీక్ష, భవిష్యత్కార్యంలోని సలలిత్వము గోచరించుటలేదా?

౪

వృత్తివైశిష్యము--దీక్ష

"గ్రాసము లేక సుక్రిక్రిన జరా

కృశమైన విశీర్ణమైన నా

యూసమునైన నష్టరుచియైనను

ప్రాణభయార్తమైన నం

త్రాసమదేధకుంభపశిత

గ్రహాలాలనశీల సాగ్రహ

గ్రహరభాస మానమగు

కేంద్రజీర్ణతృణంబు మేయుచే?

ప్రకాశంశంతులు స్వదేశంచేరడంగోనే మనరాసు
ప్రసిద్ధిచేసి రాజధానినగరంబైన మనరాసులో కాపురం పెట్టి
నిశ్చయించుకొని కుటుంబంతో చేరాడక్కడికి కొండెప్పట్టి
వీధిలో 11 నెంబరు పుల్ల పాతకరూపాలు బాడుగకుతీసి
కొన్నాడు. తనవృత్తి వైశద్యమునకు పురాది రాయి నాగాడు.
1899 సంవత్సరంలో మనరాసులో ప్రాక్టీసు ఆరంభం. మద
రాసులో న్యాయవాదవృత్తికై వెళ్ళే యితరపట్టణ నివాసస్థు
లైన న్యాయవాదు లాదిలో చాలా అధైర్యంగా వెడతారు.
కొందరు కొంతకాలానికి మూలముల్ని కట్టుకొని యింటి
మార్గం పెడతారు. కొందరు వెళ్ళినపేళావిశేషం చేత పట్టిం
దల్లా బంగారమై అక్కడే స్థిరవాసు లవుతారు. ఇది మా
మూలుగా సాగుతున్న సాగినవ్యవహారమే.

మరికొందరు తమకు కావలసిన పెద్దన్యాయవాదులు
గాని, పెద్దయితరశాఖోద్యోగులుగానివుంటే వారి అసరామీద
ఆధారపడి పట్నంజేరుతారు. వేరు కొందరు కొంతకాలంకింగ
న్యాయస్థానములలో, ఇతరత్రా చిన్నపట్టణాలలో ప్రాక్టీసు
చేసుకుంటూ అప్పుడప్పుడు మదరాసులో ఏపెద్ద న్యాయవాది
నైనా ఆశ్రయించి యక్కడనుండి కొన్నికేసులు తీసుగెళ్ళి

ఆయన కప్పచెప్పి డబ్బంతా ఆయన కే ముట్టచెబుతూ అంగాంగీ
భానసంబధం బాగాకలిసినతర్వాత పారి యనుమతిపై పట్నం
చేరుకొని ప్రయాసభారంతో వృత్తిని నిలబెట్టుకొంటారు.
ఇలా అనేక విధములుగా చేరేవారు చేరుతున్నవారు,
చేరి పైనచెప్పిన మాదిరులుగా నయ్యేవారుగాను ఉంటారు.

అంతేగాక మదరాసులో ప్రాక్టీసుచేయడానికి వెళ్ళి
దలచినవారు భాగ్యవంతులైతే యెత్తైనా మాభాగే అనేభావ
ముతో సంవత్సరానికి సరిబడే సరంజామంతా మూటకట్టుకొని
చేరుతారు. అందులోను లోభైతే ముందుగా ఏసాదాకొంప
లోనోజేరి, న్యాయస్థానానికి కాలినడకమీదనో, చవకబారు
రిటౌలమీదనో పోతాడు. కాస్తదర్జామనిషేతే మొదట్లోనే
ఆర్భాటంగా ఓమేడ అద్దెకుదీసికొని యీఖర్చుపెట్టేదంతా
యిక్కడ ప్రాక్టీసువల్ల సంపాదించేదేనని యచుకోడానికి కోర్టుకు
పోయ్యేటప్పుడు వచ్చేటప్పుడు ప్రింమీదనేవస్తూ, విరామ
సమయంలో చేతికట్టి విరజిమ్మలాలంచిలకి, వాటికీఖర్చు
చేస్తూవుంటాడు.

మనప్రకాశంపంతు లాగమనికల్లో జేచిలోనూచేరడు.
తనబుద్ధిచతురిత, పట్టుదల ఊతగా చేసుకొని, మహాధైర్యంగా
ఓనూనానికి సరిపడ్డ గ్రాసాదికం చేతబట్టుకొని పట్నంచేరాడు.
అతనికిక్కడనుంచి కేసులుపంపే బోకర్లులేరు. అక్కడ నిర

వాకంచేస్తారు మన కేమనే ఆస్కా-కాలూ వేవు. అంచేత ఓమా
 మూలుయుల్లు అద్దెకుతీసుకొన్నాడు. అంత మరీలాకాయి
 లూకాయివ్యాపారం గాకుండాను, మాబరాగాకుండాను న్యవ
 హరిస్తూ కోర్టుకుపోవ నారంభించాడు. అతడు మదరాసు ప్రధా
 న న్యాయస్థానంలో అంచనావేసిచూస్తే ప్రాక్టీసు చేసింది
 ఆరేళ్ళు. ఈ అనతికాలంలోనే అత డపారమయించి ధనార్జన
 చేశాడు. మంచిదాత చేతిలోవుంటే లేదనేరకంగాదు. జల్పాగా
 పోయేరకమున్నుగాదు. గౌరవమర్యాదలకు భంగంకలుగకుండా
 ఒకరి ప్రాధేయతమీద ఆధారపడకుండా ఒక్క యేడాదిలో
 “ఫలానా” అని వేరుపడ్డాడు.

అక్కడనుంచి నృత్తిలో మంచి అభివృద్ధి కనుపించింది.
 ప్రధానన్యాయస్థానం బారులోలెక్కకువచ్చేశాడు. ఒక్కరోజు
 మనపంతులు కోర్టుకు వెళ్ళకపోతే న్యాయస్థానాధిపతు లాపపు
 మీదనుంచి ‘ఫలానా’ వచ్చాడాలేదాయని బారుమీదకు దృష్టి
 ప్రసారంచేసేవారు. అయితే యెప్పుడూ న్యాయస్థానానికి
 గైరుహాజరుకాలేదు. అత డచిరకాలంలోనే మదరాసుబారు
 సంఘమున కధ్యక్షుడైనాడు. ఇదిచాలా ఆశ్చర్యకరమైన విష
 యం. ఎంచేతనంటే ప్రధానన్యాయస్థానమందలిన్యాయవాదు
 లలో అయ్యర్లు, అయ్యంగార్లు, మొదలియూరులు, పిళ్ళైలు
 హెచ్చుగా ఉంటారు. వారికన్నివిధాలా చేయూరినిచ్చేవారి
 తాలూకు పెద్దఉద్యోగస్థులు ఉంటారు. అల్లాటి యేఆసరాగాని

ఆశ్చర్యంగాని వేకుండా యింతస్వల్ప కాలంలో బాగుసంఘాధ్యక్షుడు కానడం విశేషమే.

అతడు దానాను ప్రతిష్ఠా, పలుకుబడి, ధనమూకూడా విశేషంగా గడించాడు. తాను ఏయేపట్టణములలో పెదజీవితం గడిపాడో ఆ యానగరములందు బ్రహ్మాండమయిన భవనాలను నిర్మించాడు. తనవెనుకటిపరిస్థితులను, చదువుకొనేరోజుల్లో గడపినజీవితాన్ని స్మరణకు దెచ్చుకొని యనేకమంది విద్యార్థులకు సహాయంచేసేవాడు. అతడు నిర్మించిన భవనములలో ముఖ్యమయినవి మదరాసు, నీలగిరి, వంగోలు, రాజమహేంద్రవరములందు కట్టినవి. వానిలో నీలగిరిలోని గోదావరీభవనం మిగుల విశాలమును, రమణీయమునైనది. వంగోలులో తనకు గురువునంటివాడైన యిమ్మానేని హనుమంతరావుగారి జ్ఞాపకార్థము వారిపేర పురమందిరాన్ని కట్టించాడు. ఆసమయంలోనే అతడు లాజర్లపకు సంపాదకుడుగాకూడా పనిచేశాడు,

సామాన్యంగా లోకంలో యెంత మనీషావంతుడైన వ్యక్తికైనా వ్రాయడంలోను, ఎక్స్ప్రెస్సంలోనూ కూడాప్రజ్ఞ కలగడం దుర్లభం. అటువంటి వాళ్ళు వేళ్ళమీద లెక్కపెట్టుగలిగేటంత స్వల్పసంఖ్యలో వుంటారు ఒకడు మహాచక్తగా ప్రతిభసంపాదించుతే అతని వ్యాసరచన గుడితాలు దిద్దు

కునే వాడి వ్రాతల్లావుంటుంది. ఒకడు కాగితంమీద కలం పెట్టితే అమోఘంగా వ్రాస్తాడేగాని ఉపన్యాసవేదికపై కెక్కితే కాళ్ళు దడదడలాడతాయి. పదిమందిలో పెదవెత్తలేనట్లుగా వుంటాను. ఈరెండు విషయాలలోను ఉద్దంతుడు కావడానికి పూర్వజన్మ సుకృతంవుండాలి. మన పంతులుగారి రెండంశాలు లోను మంచిపట్టి. కాగితంమీద కలంపెట్టి వ్రాయడం మొనలెడితే యేవ్రాయసకాడూ అందడు. ఉపన్యాసవేదికపై కెక్కికంతాన్ని విప్పడంటే సింహగర్జనలుగా వుంటుంది వాగ్ధాటి. ఆతడు లాజర్నలును సంచాదకునుగా వుండేటప్పుడు దండులో వివిధ న్యాయస్థానములలోను జరుగు పక్షపాతవాదనలను, అసంబద్ధ రూపణలగు శిక్షాసూత్రములను, ఇంతయేల హైకోర్టుజడ్జీలు ఖాయపరచిన ఫీర్పులను గూడా బ్రహ్మాండంగా విమర్శించినాడు. ఈపన్నాతిమైనా జంకుగొంకులులేవు. ఆ విమర్శనలోగూడా చాలా న్యాయఫర్మసూత్రాలను విశేషంగా పాటించేవాడు.

దినములు బాగావుంటే యేంజేసినా యోసుకుపోతుందని, పట్టిందల్లా బంగారమకాతుందని పెద్దలంటారు. పట్టినకేసులను బహుశ్రద్ధగా చూచి పనిచేయడంలో పంతులు పట్టుదలగలవాడు. కీజుపుచ్చుకోవడంలో గూడా పుష్కలంగా పుచ్చుకునేవాడు. కేసు యేమూర్తి అన్యాయమనితోచినా నిష్కర్షగా పార్టీలతో చెప్పేవాడు మీది అన్యాయమని. ఇంకేమాత్రం

మాధారంవున్నా, న్యాయమార్గంగా వుండన్నాదాన్ని పట్టి పల్లార్చి విజయం పొందేవాడు. ఇది సాధారణంగా ఆవృత్తిలో వున్నవారి కుండడం కష్టం. కొన్ని కేసులు ప్రీవికౌన్సిలులపై లుకు స్వయంగా లండనుకు తీసు వెళ్ళి యచటి వాడినల్లో తన ప్రతిభను జూపి జయంపొందేవాడు. అతడెప్పుడు ప్రీవికౌన్సిలుకు లండను వెళ్ళినా నెప్టుమినిష్టర్ ఫాలెన్ హోటల్లో బస చేసేవాడు. లండన్లోవుండే అన్ని హోటల్సులోకి మంచిసౌకర్యాలుగల హోటలది.

ఒకప్పు డాతడా హోటల్లో 1913లో బసచేసి వుండగా అందులో నేను ప్రపంచాని కంతకు గొప్పవాడనిపించుకొంటూన్న గాంధీజీకి విందుచేయునేర్పాట్లా బసలోనే జరిగాయి. అయితే మహాత్ముణ్ణంతనరకు ప్రకాశంపంతులు వినడమేగాని చూచియుండలేదు. ఆవిందుమూలాన సచ్చటనే గాంధీని కలుసుకోనడం తెటస్థించింది వారిద్దరూ యించుమించు గంటన్నర కాలం మాట్లాడుకున్నారు. గాంధీజీ యప్పటి ప్రకాశంపంతులిచురుకుదనము, విద్యావై శద్యము తెలిసికొన్నాడు.

ప్రకాశంపంతులు తన పార్టీ సుకాలంలో వేలాది కేసులు గెలిపించాడు. వందలాదిగ వేలాదిగ ఫీజు పుచ్చుకొన్నాడు. అయితే ప్రతీ కేసునా నెగ్గించేవాడు, అతడు మహాద్దండంగా వాదించిన కేసులలో రాజమండ్రి కరెన్సీ కేసు మిగుల చెప్పకొనలేగినది. దానియువంతమిది.

ప్రపంచంలో మంచిచెడ్డలు రెండూ అన్నదమ్ములనలె
 అంటిపెట్టుకునే వుంటాయి. ఆంధ్రదేశంలో చాంతాత్మకంగా
 మహాప్రసిద్ధి నొందిన రాజమహేంద్రవరములో ఋతువదన
 శతాబ్దారంభమున నాట్యకళాపోషకుడు, మహాదాత యని
 ప్రసిద్ధి జెందిన యాంధ్రనియోగి భాస్కరాచార్యులు మండే
 వాడు. ఆపట్టణంలో ప్రజలాయన్ని పిలిచే బిరుదునామం
 'బాబుగారు' వారియింటిపేరు సత్యవోలువారు అపారశాకి
 కులు. ఆయనకు పెద్దలుంచినపేరు గున్నేశ్వరరావు గొప్పపలు
 కుబడి, దానికి నన్నెదెచ్చే ఉదాత్తత్వము, దానితలదన్నిన
 దాతృత్వము, అంతకుమించిన దర్జా, దానికిబృహిగనున్న తీవి
 యేమానవుడైనారే సజ్జనుడైయుంటే మెచ్చుకుతీరనలసిందే!
 అయితే ఆపరోపకారి, ఆత్మాగళిలుడు, ఆకలియుగదఫీచి,
 ఆయాంధ్రరాధేయుడు, ఆనాట్యకళాపోషకుడు, కుజనులతో
 గలసి మండగిండ్రితో చేతులుకలిపి ప్రపంచాన్ని, దొర
 తనాన్ని కన్నుగప్పి యేదేనా విద్రోహకార్యం చేసాడనికాని,
 చేయూతనిచ్చాడని కాని అంటే తెనుగు ప్రజలువిశ్వసిస్తారా?
 ఆయనపేరు నాట్యకళాపోషణ భారదురింధరత్వముననో, విశా
 లదాతృత్వమహిమముననో చెప్పవేముగాని, ఆసుకృతరాసి
 పవిత్రనామము నెరుంగని మూఢుడుగాని, హైందవుడు
 గాని, భారతీయుడుగాని, లేడని ఘంటాపథముగా చెప్ప
 వచ్చును. ఇంతయేల పాశ్చాత్యదేశమున్నిటిలోగూడ నా
 కీర్తి శేషుడని పేరుమారుమోగిందని పెద్దలెందరో చెప్పుచుం

డగా వినియున్నాను. అట్టిపుణ్యాత్ముడు కరెన్సీ సృష్టించెనని దొరతన మాయనను నిర్బంధించి న్యాయస్థానమునకు దెచ్చినది.

ఆయన తరుపున మనప్రకాశంపంతులు తన న్యాయ విద్యాప్రవీణ్యతకు, ఘర్మస్మాత్రములన, శాసనపథకమునకు, తనచాకచక్యమును పరిణతిగా సమర్పి తనక్లయింట్లు నిర్దోషి యని నాదించి, యావాదనలో తనయమ్మత మేధావిత్వమును ప్రకటించుకొని యందుజయమంది అపారయశమాన్జించినాడు. క్రిమినల్ లాయర్సులో సగ్రగణ్యతనొందినాడు. ప్రకాశంపంతులు న్యాయస్థానానికి వెళ్ళేటప్పుడు చూడముచ్చటగా వుండేది. కాని ఆయాశ్చర్యంతవిశాలనేత్రాలు, ఆసువర్ణశరీరచ్ఛాయ, ఆరాజరీవి చూస్తే న్యాయస్థానంలో యెదిరి న్యాయవాదికే గాక న్యాయాధిపతులకు, ప్రేక్షకులకుగూడ భీతాంశ ముద్భవించేది. ఆ వినీలకాంక్షాలను వెదజల్లు నల్లనిషూట్, శిరస్సుపై నల్లబొచ్చుతో చూస్తేసరి కెట్టివాడైనా దూరంగా తొలగి పోవలసినదే? కాని చిరునవ్వు ప్రసారించి మీ సమయంలో చూచాడా మహదానందంలో మునిగి తేలవలసిందే. ఆయన వెనుక బృహస్పతివలె పాలరంగు సిల్కు సూటుతో నాంబ మూర్తి వెన్నంటి వుండేవాడు.

వేయేల! ప్రకాశంపంతులు తెనుగుదేశమందు పేరుపడ్డ న్యాయవాదులలో ప్రథమశ్రేణిలో నెన్నదగినవాడు.

శ్రీ

దే శ సే వ — పా ము ఖ్య వి ధు లు

“క్షీగము మున్నునీటికొన

గెన్ స్వగుణమ్ములు తన్న జేరుటక

క్షీరముతపమకాట గని

చిచ్చురికెన్వొతడలంబె, ను

ర్వారసుహృద్విపత్తిగని

వహ్నించొరంజనె దుగ్ధమంతలో

నీరముగూడి శాంతము

నిల్చుమహాత్ముల మైత్రి యుగతికె.”

శ్రీ || శ || 1913 లో నుహాత్మునితో మాట్లాడినప్పటి నుండి ప్రకాశంపంతులుకా దివ్య తేజోమయుని రూపము హృదయఫలకంలో నాటుకొనిపోయింది. కాలము గిరిగిర తిరుక్కుపోతుంది. కేలండరులో 1921 వచ్చింది. తేశమంతటా రాజకీయ వాతావరణంప్రజ్వలిల్లింది. కాని జనసామాన్యంమట్టుకు అందలి సత్యాన్వేషణమును జూడపట్టలేకపోయింది. కాంగ్రెసు సంస్థపేరు యెక్కడచూచినా నగారామోతవలె ధ్వనిస్తోంది. విద్యాధికులుమాత్రం కొందరు కాంగ్రెసుపథకాన్ని విశ్వసించి

యేప్పడుకుదుమా అని ఉవ్విళ్ళూరుతున్నారు. మహా
త్ముని స్వరాజ్యశంఖారావము తెనుగు సోదరుల కర్ణపుటము
లలో మోగినారంభించినది, అది దేశమంతా ప్రాకిజనపదపరి
సరాలకెగబ్రాక సిద్ధముగానున్నది. గాంధీమహాత్ముడు దక్షి
ణాఫ్రికానుండి విజయవాడకు వచ్చేసి దుర్గాదేవి సముఖాన
సత్యాగ్రహసమర సింహిమను మ్రోగించాడు. అనేకమంది
న్యాయవాదులు అమృతహనాయకుని మూలందు విశ్వాస
ముంచి వృత్తిని విసర్జించి కాంగ్రెసు మహాక్షేత్రమున కురికి
నారు. అందులో మన ప్రకాశంపంతులు గారొకరు రెండు
చేతులతోను ఆర్జించుకొనే న్యాయవాదవృత్తికి తిలోదకాలిచ్చి
కాంగ్రెసుసంస్థలో చేరాడు. చేరినది మొదలందులో తాను
చేయవలసిన, చేయదగిన, కార్యక్రమము నంచనా వేసు
కున్నాడు. కాంగ్రెసువాది అయినాడు.

అదివరలో అనగా 1919 వ సంవత్సరములో మహా
నందిక్షేత్రమున జరిగిన ఆంధ్రరాష్ట్రీయ కాంగ్రెసు మహా
సభకధ్యక్షత వహించినాడు. అప్పటినుండే ప్రకాశం పంతు
లికి, ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమానికి అవినాభావసంబంధ మేర్పడింది
అయినను ఏ కారణంచేతనో ఆతనిదృష్టి, మనీషాధిషణ ఆంధ్ర
రాష్ట్రాందోళనపై పూర్తిగా లగ్నంకాలేదు. అసలు ఆంధ్ర
రాష్ట్ర సమస్యయే మన్నుదిన్న పాములా అయింది. అదేందుర
దృష్టమోగాని నేటికీ వివిధకష్టపరిపర సందుతో నేవుంది. అది

పరిష్కారము | మార్గంలోకి రాకపోవడానికి కారణం మనపంతుల్ని
రాష్ట్రసమస్య ఆకర్షింపలేక పోయింది కనుక నే. నేటివరకు
ఆసమస్య అట్టే నిలిచిపోయినది.

'మూనుకోట్లకు పై బడిన జన భాగల ఆంధ్రులు ప్రత్యేక
 రాష్ట్రంకోసంయెల్లా అల్లాపతున్నారో దొరతన మింతవరకు
 గ్రహింపనేలేదు. ఆంధ్రులేమైనా తెలివితక్కువవాళ్ళా? ఆంధ్ర
 దేశంమీద వచ్చే ఆదాయంనూత్రం తక్కువ? ఆంధ్రదేశపు
 టాదాయాన్ని ఆంధ్రులకోసమే ఖర్చుపెటుకున్నారా? ఆంధ్రు
 లేమైనా దొరతనానికి తక్కువచేశారా? గతప్రపంచ సంగ్రా
 మంలోనేమి, నేటి 'ప్రపంచయుద్ధ'లోనేమి కాంగ్రెసువంటి
 మహాసంస్థ ప్రతికూల ప్రచారం చేస్తున్నా లక్ష్మిపెట్టిక
 యూరపురణరంగానికి వేలకొలదిగ దుమికి భారతీయరక్తాన్ని
 బలిదానం చేస్తున్నారే? గతసంగ్రామారంభమున బ్రతుకో
 చావో తేలే బెడ్డిదపు సంగ్రామం తటస్థించింది. మర్మతశిక్షా
 ర్థము మేము కత్తికట్టాము. సామాజ్యప్రతిష్ఠాపరిస్థితి మీ
 చేతులోవుంది. గృహచ్ఛిద్రాలుమాని మీను రణావనిం
 జొరిబడిన నాడులోక శ్రేణులను గూడ పట్టి చల్లార్చుతామని
 మీ సహాయాన్నే నమ్మి మేము రణాంగణమున కురికినాము.
 ధర్మప్రతిష్ఠాసిద్ధాంతము చేయబూనినాము. రాజ్యక్షేమాన్ని
 కోరి మీరీ యుద్ధభారమునా దాల్చుండి. మనయభీష్టాన్ని ధర్మ
 సేవాఫలంబే సాధించితీరుతుందనేలా యుద్ధానికిగారి సందేశమును

శిరసావహించి తిరిగి యెప్పటికి వస్తురని తల్లులచేత నడిగించు
 కొత్త పెండ్లి కూతుండ్రను విడచి మేము కూడా మీ నెను
 వెంట వస్తామని మూపునబెనంగెడి తొలికాపురపు రమణీ
 మణుల నేదో చెప్పి జోకొట్టి, ప్రసవించిన తర్వాత నైనాపోకూడ
 దానుని బ్రతికూలుకొను నిండుచూలాండ్రు నూరడించి, ముం
 దసుగు వేయకుండా కాళ్ళు వేళ్ళబడి పాకులాకు కసిగం
 మల చేతులలో నింతమిరాయిబెట్టి బుజ్జగించి భానరూఢమైన
 రాజభక్తి చే బుత్రమిత్రకళత్రాదులను, మాతృభూమిని
 త్యజించి భండన భూమికి దుమికిన శాంధ్రవీరయోధులు
 చూసిన యచక్రపరాక్రమ ప్రతిభ నెందరు పాశ్చాత్య దేశీయులు
 స్లాఘించుచో నుచుచిరా? నేటిసంగ్రామమున నాగ్రధయోధు
 లు లేని రణంగమున్నదా? అట్టివాని యీ స్వల్పకోరికను
 దీర్చలేరా?

ఇంతవఱకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము రాకపోవుటకు
 హేతు వేమి? అరవలు అడ్డు తగులుచున్నారనే మిషచెప్పుట
 ధర్మమా? కంచెయే చేనుమేసిన దిక్కేమి? ఆంధ్రుల ఆదా
 యాన్ని యితరుల కై ప్యయించుట ధర్మమా? వేళ్ళమీదలెక్క
 జెట్టగలిగినంత జనాభామంత్రమే కలిగి, కనుచూపుమేరకై
 నా కనపడని భూపరిణామంతో నొప్పారు తోటిఒకయూజులు
 పదేండ్లకింత ప్రత్యేకరాష్ట్రాన్ని సంపాదించుకొన్నారే.
 పైగా ఆంధ్రదేశంలోని కొంతభాగాన్ని కూడా యదివరకే దిగ

మింగి, యింకాకొంత మింగ జూచుచున్నారే? ఆంధ్రులకిది తలవంపుగాదా? ఆంధ్రులారా! మేలుకొనుడు. తెలుగువారు వట్టి దద్దమ్మలని పరిహసింపబడకుడు. ఆంధ్రరాష్ట్రసంపాదనకై ఆందోళన చేయుడు. మీకోరికి ప్పడుగాక పోయినా గొన్నా శ్చకు తీరకమానదు. అరవసోదరుల కుట్రలిక్కన్నాల్లో సాగవు. ఒరిస్సావారు మ్రింగగా మిగిలిన దానిలోగొంత అరవవారు మింగజూచుచున్నారు. వారాంధ్రదేశమంతటా అన్నవిక్రయా దినపమున అలుముకొని యున్నారు. మనమందర మేకదీక్షతో పనిజేసిన కుట్రదారుల పన్నాగాలు సాగనేరవు. మదరాసు గవర్నరుగారి సమక్షాన శాసనసభలో సుముఖముగా తీర్మా నింపబడిన ఆంధ్రరాష్ట్ర సమస్యప్రకటన బహిరంగమునకు వచ్చేసరికి వట్టి తెల్ల కాగితమై పోవడం మన దురదృష్టం,

ప్రకాశపంతులువంటి రాజకీయవేత్తలు భాషాసేవ కులు, దేశాభిమానాలు, కార్యశూరులు కూడ మూకీభావం వహించడానిక్కారణమేమి? శక్తిహీనతమా? కాదు వారంద రవుడు తమదృష్టిని భారతదేశ వాస్యవిమోచనపై కేంద్రీకరిం పబడ జేశారు దానిని సాధించడానికి కొద్దిరోజులలో నాంధ్ర నాయకులు కారాగారము నుండి ముక్తులై నడుంకడతారు. అప్పుడు ప్రకాశపంతులు తడాఖా చూడనచ్చును. మన పంతులదైర్యసాహసా లసమానాలు. 1918 లో ప్రథమ ఐరోపామహాసంగ్రామం ముగిసింది అందుభారతీయులు, అందు

ముఖ్యముగా అంధులు ప్రతిరాష్ట్రముకూడ స్వక్రియనిధిత్వ ప్రాచ్యరాజ్యాంగపద్ధతికై పోరేడుకాలమున స్వార్థత్యాగమొనర్చుటానికై వితతప్రాణధనంబులనుతృణముగా వెచ్చించినామూ, జ్యసంస్థిని కాపాడారు. ఇంకా రెండేండ్లు నిండకమునుపే, ఋణము లొనర్చి కూక వాగుఫంకుగా నిచ్చినచేతసిఆరలేదు. ఆరణసవనంబునం దనుడకడంబమును పీల్చిన వీరసైనికాగ్రణుల కళత్రబాంధనపరంపరశోకము లారలేదు. అకారణముగ 1920వ సంవత్సరంకోదాతనమువారుమాంరేగే ఛేదముస్పర్శ సంస్కరణములను అమలులోనికి దెచ్చిరి. ఆవిషయమున దొరతనమును ప్రజలు సయోముఖపించుకూభనుచిరి ఆసమయమున నాంధ్రనాయకుడైన ప్రకాశంపంతు లుసంస్కరణములను తనవ్యాధిరణిచేతను చాకచక్యముచేతను ప్రతిఘటించి యనమానదైర్యమునుచూపి యశోవిశాలి యనిపించుకొన్నాడు.

ప్రకాశంపంతులు ప్రకృతిచాలనిద్దోషయుతము, నివృత్తిగమాటము, నిష్పక్షపాతము గలదిగనుండును. ఇతరులను పొగడి కార్యమును సాధించుట, ఆశ్రియించుట, అనునవి యతనిప్రక్కకుజేరవు. ఇంక ఉపన్యాసవేదికపైకెక్కి తనవాగమృతమును ప్రజల కందించుటలో కడుదిట్ట, రాజగోపాలాచారి మొదలైన దేశనాయకుల ఉపన్యాసములవలె ప్రకాశంగాది ఉపన్యాసములు హాస్యరసపూరితములుగా నుండవు. కానిభావోద్దేకముగా గంభీరంగా సూటిగా ఆయన ఉపన్యాసంహృదయఫలకంలో నాటుకుపోతుంది. పాశ్చాత్యప్రము

ఖుండైన లిమూకట్రాటెస్కీవలె ప్రకాశంగారిలో మేఘాశక్తి
వ్యక్తిత్వం అపారంగావున్నాయి. కలియుగప్రభావమో ఏమో
గాని ఆసుగునాలే అతన్ని పాడుచేస్తున్నాయి. సత్యమార్గం
కలియుగంలో కంటకావృతంకాబోలు. ఇతరులను పొగడి తన
వంకకు లాక్కొనే మోసగింపు స్వభావ మాతనికిలేదు. కుండ
బద్దలగొట్టినట్లు మాట్లాడతాడు. అందుచేతనే అతను బంధు
మిత్రకోటికి పోలోధిలవుచున్నట్లుగా. దీని కంతకీముఖ్యకారణం
పరివీర్యామోహం లేకపోవడమేనని కొందరి పెద్దలభావం.

ఇక మహాత్ము డాదేశించిన సహాయ నిరాకరణోద్య
మంలో దక్షిణాదిని ముందడుగు వేసి ప్రథమతాంబూలంపుచ్చు
కున్న శూరుడు ప్రకాశంపంతులు. ఆంధ్రులారింధ శూరులనే
అపవాదాన్ని ఖండఖండములుగా చేసిన నిశ్చలచిత్తుడు కావుననే
నేటివరికూ ఆతాటిమీదనే నిలబడ్డాడు. కొందరు కాంగ్రెసు
ప్రచారికులవలె యేయెంతకాగొడుగుపట్టే స్వార్థపరుడు, బుర
ఖారాయు డుగాడు. మలబారులో మోసలాతిరుగుబాటుజరుగు
నప్పుడు పోలీసులు పారిపట్లచేసిన దౌర్జన్యాన్ని చూచి యా
దేశంలో పెద్దలంతా ముందుచే నిశ్చేష్టులైపోయిరికొంటే మన
ప్రకాశంపంతు లుమాలో కలుగ వస్తుకొని పోలీసువారి అక్రమ
చర్యను, దొంగతనమువారి ఉపేక్షలను తీవ్రంగా ఖండించినాడు.
అందుచేతనే ముంబై లో నేటికీ ప్రకాశంగారి మాటవస్తే
యాదేశీయులు వేయెత్తి మొక్కుతారు.

సాధారణంగా ప్రపంచపీటలని పేరుపడ్డప్రతివారూ కూడా తమహృదయభావాలను ప్రజాబాసాల్యానికి తెలపడం కోసం పత్రికానిర్వహణకార్యభారం వహించడం మనము చూస్తూ నయన్నాము. అట్లే మన ప్రకాశంపంతులుకుకూడా పత్రికానిర్వహణోద్యేశం కలిగింది. వెంటనే కార్యదీక్షవహించి యొకపత్రికను ప్రారంభించాడు. అయితే ఆపత్రిక రాజకీయ భాషలోనే వెలువరించాలని సంకల్పమాయనకు. మదరాసు రాజధాని యంతటిలోను ప్రఖ్యాతినొందినది. హిందూపత్రిక తెనుగువారి కెవ్విధమైన ప్రోత్సాహమును చేయకపోవడమే కాకుండా పైగా తెనుగువారికి శతకోపంపెడుతున్న విషయాన్నే నాడో మిగులసూక్ష్మంగా గ్రహించాడు. తెనుగుదేశం వివాజిల్లాలంటే రాజభాషలోనే పత్రిక ఉండితీరాలి. 'దాస్కై తన సర్వశక్తులను వినియోగించి "స్వరాజ్య" అనే పేరుతో నొక యింగ్లీషుపత్రిక నచిర కాలంలో వెలువరించాడు.

1921 వ సం॥రంలో నవంబరు నెలలో మొదటిసంచిక వెలువడింది. కాని కొన్ని కారణములచేత ఆపత్రికాపుత్రికపై పరిపూర్ణశ్రద్ధతీసుకోవానికి నావకాశం కుదరలేదు. ఆసంవత్సరంలోనే జాతీయజీవితాశకటమునకు ప్రథమచిక్రంగావున్న గుంటూరుమండలములో పంతులుగారి నాయకత్వంక్రింద పన్నులనిరాకరించుట ప్రారంభమై తీవ్రతరరూపంపొందింది. ఆసమయానికి గుంటూరుజిల్లాకు నిన్న మొన్నటిదాకా మన

రాసుగవర్షుగానికి ఎక్స్జెజరుగానుండి, నేను బీహారుగాష్ట్రమునకు గవర్నరుగానున్న రూథర్ ఫర్డ్ జిల్లాకలెక్టరుగానున్నాడు. ఆయన తెనుగుదేశంలో విశాఖపట్నంజిల్లా మొదలగు కొన్నిజిల్లాలలో క్లిష్టస్థితికలెక్టరుగా చాలాకాలం పనిచేశాడు. మంచిపట్టుదలకలవాడు. ఆయన పన్నులనిరాకరణోద్యమసందర్భంలో సామదానభేదోపాయా లుపయోగించి చూచాడు. అసాధ్యంగా కనిపించింది. అంచేత ఇండస్త్రి నవలంబించినామ

ఆసమయంలోనే ఉత్తరహిందూస్థానంలో చౌరాచౌరీ దురంతాలుజరిగాయి. దొరతనంవారు కాంగ్రెసువారిని విషరీతంగా నత్తిడిచేసి నానాబాధలు పెట్టారు. అందుచే మహాత్ముడు అహహయోద్యమాన్ని ఉపసంహరించుకొన్నాడు. అయినప్పటికీ ప్రభుత్వంవారా సందర్భంలో గాంధీమహాత్ముని ఆరెస్తుచేసి ఆరు సంవత్సరాలు శిక్షించారు. మహాత్ముడు కిక్కురుమనకుండా కారాగారంలో చిటుకవృత్తితో ప్రవేశించాడు. ఆవిషయాన్ని స్వయంగాచూచి నచ్చిన మనప్రకాశం పంతులు తెనుగుదేశమంతటాసంచారంచేసి ప్రభుత్వగుర్తయాలను ఆంధ్రులలో ఆబాలసోపాలానికి తనయుపన్యాసర్సుకీవేగంబున స్పష్టంగ బోధపరిచాడు. ఆప్రచారసమయంలో నాతడు చూపిన చుప్రతిమానమైన సహనశక్తికి ఆంధ్రులంతా ఆయనకు బంగారు హారతులు పట్టారు. ఎక్కడికి వెడితే అక్కడ తెనుగువారు పూర్ణసహకారంతో బ్రహ్మరథంపట్టారు. ఆయన

పేరు తెనుగుదేశమందే గాక యితరప్రాంతాల్లో కూడా మారుమోగింది.

మఱి రెండేండ్లు కాలచక్ర గ్రహదోష్లకొచ్చాయి. అనగా 1923 జరుగుతోంది. ఈలోపున కాంగ్రెసుసంస్థయొక్క జీవ శక్తిని ఆంధ్రులందరూ గ్రహించారు, కాంగ్రెసుసంస్థలో పని చేసే నాయకులలోకొంతమందికి పదవీవ్యామోహసక్తత ప్రబలమైంది. దాన్నిగూర్చి ప్రతిచోటా చర్చలు నాగడం ప్రారంభించాయి. కొందరునాయకు లామాట యెత్తద్దన్నారు. కొందఱు మహాబాగావుందన్నారు. మఱికొందరు చంకి లెగ రేశారు ఏమైనా కాంగ్రెసు మహాసభలో ముఖాముఖిని చర్చలు జరిపి యిదమిత్థమని తేల్చుకోవలసిందే గాని వ్యక్తిపరంగా యీ విషయంలో ఎవరూ కూడా సాహసించడానికి, స్వాతంత్ర్య చూపడానికి వీల్లేదనే యొక్కతోవకొచ్చారు. అందులోను బెంగాలురాష్ట్రాని కప్పట్లో యువకనాయకుడైన సి. ఆర్. దాసు గారీవిషయంలో చాలా పట్టుదల చూపడం మొదలెట్టాడు.

చిత్తరంజనదాసు చాలా నిర్మల హృదయుడు. సూర్యప్రకాశం కలవాడు. విశాలభావసంపన్నుడు. అప్పట్లో ఆమహనీయుడు చేసిన త్యాగానికి, చూపిన ప్రజ్ఞకి, చేసిన ప్రచారానికి బెంగాలురాష్ట్ర ప్రజలాయన్ని దేవునిగా తలుస్తున్నారు. 1923—24 ల మధ్య కాలంలో ఈపిఠేదాలు పుట్టాయి. కాంగ్రెసుసంస్థకే కైకనాయకుడైన మహాత్మాగాంధీజీ 'యొక్క మూలసూత్రమింజే శక్తిగలవారుగాని, ఆభావం కలవారుగాని

యొక్కరూలేరు అయితే ఒకరిని మించిన బుద్ధిమంతులు వే
 రొకరుండవచ్చును గదా. చిత్తరంజనదాసు బుద్ధి యీపంథా
 లోకి పోయింది. మారంగావుంసి కార్యం సాధించేదాని కన్న
 చేతులు కలిపి సాధించినందు వల్లనే లాభమున్నదని ఆబెం
 గాలునాయకుని కాత్మవిశ్వాసం యేర్పడ్డది. దాంతో ఆయన
 తన ఆత్మవిశ్వాసాన్నేనమ్మి దానికిగాను స్వరాష్ట్రంలోనేకా
 కుండా అన్నిరాష్ట్రాల్లోను ప్రచార మారంభించాడు.. అడ్డు
 తగిలిన వారికల్లా సమాధానాలు చెప్పాడు. ఏమైనా దీని
 పర్యవసానం మహాసభలోనే తేలాలని ప్రతివారూ అన్నారు.
 అదే సరియైన మార్గమని నిశ్చయానికి వచ్చారందరూను.

అసలుసంగతేమిటీ అంటే కేంద్రరాష్ట్రీయశాసన సభ
 లలో కాంగ్రెసువాదులు ప్రవేశించడమూ, ప్రవేశించక పోవ
 డమూ అని. దీనివల్ల యెంతేనా లాభమున్నదని కొందరి
 వాదన. ఏమిలాభంలేదని కొందరి ప్రతివాదన. 1920 సం॥ రం
 కాంగ్రెసుమహాసభలో యీవిషయాన్ని ప్రవేశపెట్టారు.
 చర్చలు విషరీతంగా జరిగాయి. అందులో సి. ఆర్. దాసు
 గారు మిగుల పట్టుదల వహించారు. మహాత్మా అంగీకారం
 చూపలేదు. ఆయన్ని వొప్పించి తీరాలని దాసు పట్టుదల.
 దానితో రెండు చీలికలగా ఏర్పడ్డారు. ఒకటి దాసుపార్టీ రెం
 డవది గాంధీపక్షం. అప్పుడు వాదోపవాదాలుకి డీకొన్నారు.
 మహాత్ముడెంతధాటి చూపితే అంతకంటే రెట్టింపుధాటిచూ
 పాడు దాసు. ఎంతసహనశక్తి గాంధీజీవెల్లడిస్తే అంతకన్నకొన్ని

రెట్లు ఓర్చిచూపాడుదాసు. అందులో ప్రకాశంపంతులు తీవ్రమైన వాదనచేశాడు. అసలీతనికి పార్లమెంటరీ విధానంలోకించిత్తయినా నమ్మకంలేదు. తీర్మానం వోటుకుబెట్టారు. శాసనసభాప్రవేశంచేసి దాని నిజస్వరూపాన్ని ప్రజాబాహుళ్యానికి తెలియజేయాలనే ఆశయాన్ని చాలామంది వెలిబుచ్చారు. వ్యతిరేకంగా వోటుచేసినవారు అసహ్యించు కున్నారు. చీదరించుకున్నారు. గొణుక్కున్నారు. నెత్తిమీదటోపీలు కిందపేసికొట్టారు. ఏమేమో చేసారు. ఏమీలాభం లేకపోయింది. తుదకి యెక్కువవోట్లతో సి ఆర్. దాసుగారి ప్రతిపాదనేనగ్నికాంగ్రెసువారు శాసనసభా ప్రవేశం చెయ్యడానికి నిశ్చయించేసారు.

ప్రకాశంపంతులకు లోపల యెంతమాత్రము యిది యిష్టంలేదు. లేకపోయినా కాంగ్రెసునీతికి బద్ధుడై యెన్నికలకు ప్రచారమారంభించాడు. ఎక్కడచూస్తే అక్కడ సర్వత్రా తానయై మహాప్రచారాన్ని సాగించాడు. అప్పట్లో ఆయన కాంగ్రెసు సంస్థకు చేసిన సేవ వర్ణనాతీతము. దానితో ప్రజలలో మహోత్సాహం బయలుదేరింది. అప్పటికి దేశంలో చాలాకాలంనుంచి పీతంవేసుకొన్న యితరపార్టీలలో బలవంతమైనపార్టీవొకటుంది, ఇంకాకొత్త పార్టీలు లేచాయి దానితోమరీ తీవ్రంగా పనిచెయ్యవలసివచ్చింది. కాంగ్రెసువారు శాసనసభలకునిలబడ్డారు. ప్రచారం అన్నిపక్షాలవారూ అతిదారుణంగా

మహాదీక్షతో చేస్తున్నారు. ఇప్పుడు కాంగ్రెసు నెగ్గిందీ అంటే మననోట్లోబూడిది పడుతుందనే షరీవారు గజగజలాసి పోయారు.

అప్పటికి ప్రకాశంగారాంధ్రరాష్ట్రీయ సంఘాధ్యక్షును ఎన్నికలసమయంలో సత్య నిద్రాహారాలను విసర్జించి ఎంత మాత్రమూ శక్తివంచన లేకుండా వంచిన నడుమెత్తుకుండా, 24 గంటలూ ఒక్కనిమిషమేనా తీరుబాటులేకుండా వ్రపన్యాసవేదిక మీదనిలబడి మాటలాడేవాడు. రాత్రింబవళ్ళు కారులోనే కాపరంపెట్టాడు. ఆసమయంలోప్రభుత్వ మాయనకు 144 వ శెక్షనుజారీచేసి నోరుకట్టేయప్రయత్నించింది. దానినే మాత్రమూ లెక్కచెయ్యకుండా ఉల్లంఘించాడు. అట్లుచేసినా చూసీచూడనట్లు ప్రభుత్వంపూరుకుంది. పిరికితనమనేది ఆయనకుఏకోశానా లేనేలేదు. ఆఎన్నికలలో సత్యుడెన్నడు సొంత కాణ్ ప్రిట్యుయన్సిలో తిరగ లేదు. తనకు ఓటిమ్మని యేవ్యక్తిని అడుగలేదు. ఆయనకు ప్రత్యర్థి సర్. మోచర్ల రామచంద్ర రావుపంతులు. ఆయనకూడా దేశంలో పేరుపొందిన న్యాయవాది. గొప్ప రాజకీయవేత్త. ధర్మపరుడు. అట్టి వ్యక్తిని 11 వేల ఓట్ల మెజారిటీతో వోడించాడు. కేంద్రశాసనసభలో సభ్యుడైనాడు. ఒక్క-కాంగ్రెసు సంస్థేగాను. దేశంలోవున్న అన్ని పక్షాలలోని నాయకులూ విస్తుపోయారు.

ఆవిజయసందర్భంలో ప్రకాశంపతుల్ని మెచ్చుకొన్న వారనేకు లున్నారు. అందు ముఖ్యమైన స్తుతిపాఠాన్ని ఒక్క

. దాన్ని మాత్రమే ఉపహరిస్తున్నాము. డిల్లీలో హిందుస్తాన్ టైమ్స్ పత్రికావిలేజ్ లో “వెరిటక్” అనే ప్రముఖుడు ఇట్లా ప్రశంసించాడు. “హిందూ దేశ మంతటిలోను ఎలాంటి విజయం లేదు ప్రకాశం తెనుగుమాగానికి జీనగర్, కిరీటంపేని రాజు.

ప్రకాశంపంతు లెంతటి మాహాత్మా-ర్యంలో ఎ.మి.డి వున్నా గ్రంథపఠనం మాత్రం మానడు, అది యతని నిత్య కార్యక్రమంలో ఒక సూత్రవిధి. ఫ్లీ హాసనసభలో సభ్యుడుగా వున్నప్పుడు గ్రంథాలయంలో గ్రంథపఠనం నిత్యకృత్యంగా పెట్టుకున్నాడు. చదివినదాన్ని మనసంచేసుకొని ముందు నెరుకలు చూసుకుంటూ ఏమాత్రం గుణగుణాలు కనుపించినా వాటిని నెల్లడిచేయడ మతనిస్వభావం? దోషాల నెట్టుఖండించు తాడో గుణాల నంతకన్న పదిరెట్లు మెచ్చుకొంటాడు. కీటిజడం అంటే నాలుక కోసుకుంటాడు.. దానికితగిన సత్కీర్తి ఉంది - గ్రహణశక్తి ఉంది.

ఆరోజులలో ప్రకటింపబడిన కృష్ణాగోదావరి రీసెటిల్ మెంటు రిపోర్టు క్షుణ్ణంగా చదివి అనగాహన చేసుకున్నాడు. ఆందుమీద ఘాటైన విమర్శనలు వెలువరించాడు. అంతటి నుండి యతని దృక్పథము కేవలం రివిన్యూచ్యవహారక అంబము మీదికి లంఘించేది. రివిన్యూనినయం ఏదేనా పదిమందిలో వచ్చిందంటే దానిమీద ఘాటుగా మార్క్కు వేడం అతనికి నైజమై పోయింది.

దేశసంచారం చెయ్యడమంటే యతని కతికులాసా. సాధారణంగా యూషనికి ఎగబడేవారు తక్కువగా వుంటారు. అదీగాక దీనికెన్నో అడ్డంకులు కనిపిస్తాయి. అందులోను సత్యాన్వేషణకై దేశసంచారంచేసేవాణ్ణికాలంలో చాలామంది అతని కల్లాటివేమీలేవు. ఫలానిచోటికి వెళ్ళాలని బుద్ధికలిగిందంటే 'వేడికి లేచిందేసరియాణం' అన్నట్లే బయలుదేరుతాడు. ఆర్భాటమేమీఉండదు చాలక్లుప్తంగా సరియాణమవుతాడు. ఉన్నంతలో సర్దుకుంటాడు. చాలినంతలో సంపెట్టుకుంటాడు. ఇది మానవులకి తీతమైన సంకల్పశక్తి.

ఇదివరలోనే అతడు యూరపంతా చుట్టివచ్చాడు. కేంద్రశాసనసభలో సభ్యుడుగావున్నరోజులలో బర్మా, మలయా, సింగపూర్, సయాం, జావా, సుమిత్రా, సిలోను, మొదలగు ప్రదేశాలను చూడబోయినాడు. ఆయాప్రదేశాలలో రబ్బరు, కా తోటలలో ఫనిచేసే కార్మికకర్షకుల జీవితాలను తీలకించి, వారికష్టసుఖములను పరిశీలించి, వారికి తోడ్పడమాటయిచ్చి, తిరిగి స్వదేశానికివచ్చి, వారికచేయగలిగినంతచేశాడు. అంతలో పంతులుగారి ప్రపంచయూత్రి సమాప్తినందినది. ఆయన మొత్తంమీద నొక్కి మెరికాతప్ప ప్రపంచమంతా తిరిగివచ్చినాడు. ఆసంచారం కార్యక్రమంవలన నెంతో విజ్ఞానమూర్తించాడు.

ఇట్లుండగా 1928సంవత్సరములో మన దేశపరిస్థితులు పరికించి, ఏమేమో చేయనుంకించి, కాలలసినంత ధనవ్యయ

మొనర్చి మనల నుద్ధరిస్తామని సైమన్ కమిషన్ ఒకటివచ్చింది. దీనికి 'సైమన్' అనేకయన పెండేసిబద్ధగా వుండడంచేత ఆపేరు పెట్టారు. కాంగ్రెసువారు "ఈ సైమన్ కమిషన్ వచ్చి మన కొరగదోసేదేమీలేనని, ఇనంతా వట్టిబూటకమని, మనకళ్ళ నీళ్ళు తుడచడానికి పన్నిసపన్నాగమని ముందేగ్రహించి యుండడంచేత దానిని బహిష్కరింప నిశ్చయించుకున్నారు.

అప్పటికి ప్రకాశంపంతులు ఆధికాంగ్రెసున కధ్యక్షుడు. మదరాసులో నున్నాడు. సైమన్ కమిషన్ క్కడికే విచ్చేస్తోంది. దొరతనమువారు చాలధనము ఖర్చుపెట్టి ఆర్భాటాలు చేస్తూన్నారు. మేము సైమన్ కమిషనును బహిష్కరిస్తామని కాంగ్రెసు ముందుగానే తెలియజేసింది. అందుకు తగిన సన్నాహాలన్నీ ప్రకాశంగారు స్వయంగా సిద్ధం చేశారు. కమిషన్ వచ్చిన రోజున తమ అసమ్మతిని తెలుపుతూ నల్ల జెండాలతో ప్రదర్శనం చేశారు.

ఆసందర్భంలో పభుత్వంవారు కేవలదురభిమానానికి వడబడి మూకమూకలుగా చేరి బహిష్కార కార్యక్రమం సాగించే ప్రజలను తఱుమగొట్ట యత్నాలు చేశారు. జనులే మాత్రము నదురుజెదురు లేకుండా నిలబడ్డారు. అన్నివిధాలా దొరతనంవారికి తలవంపుగా వుంది. అయితే ముందు వెనుక లాలోచించకుండా ప్రభుత్వం ప్రజలను తీవ్రదండనకు గురి చేయుతలంపుతో ప్రజలను భయపెట్టడానికినే నెపంమీద తుపాకులు కాల్చారు. ఆక్టాబ్రులువల్ల చాలామందికిగాయాలు

తగిలాయి. ఒకడు చసిపోయాడు, ఆ శవాన్ని చూడడానికి. ప్రజలు నదీవెల్లువలా తండోపతండాలుగా వచ్చేస్తున్నారు. ఆ హడావిడిచూచి ప్రభుత్వం ఆ శవాన్ని కాచేసింది. శవాన్ని చూడడానికి వీలులేదని ఎవరేనామిడిసి పెడితొక్కుకొనినస్తే కాలుస్తామని అంకెలు వేసింది.

ఆసమయంలో ప్రకాశంపంతులుకు ప్రజలకోరిక తీరడం సిందే అని తోచింది. వెంటనే నడుముట్టాడు. తప్పక ప్రజల కోరిక తీర్చి తీరాలనే షట్టడంతో తాను ముందుకువచ్చి, నేను శవాన్ని చూడాలి, తోడిసోదరులందరూ యదే కోరుచున్నారు. ప్రభుత్వం వారడ్డగింపరాదు. అని చెప్పుతూనే కొలది ప్రజలను వెంటబెట్టుకొని లోనికి వెళ్ళమంటాను. సాయుధులైన సైనికులకు లడ్డు తగిలారు. అతడెంతమాత్రం లక్ష్యంచేయక ప్రకాశంగుండే కాల్చుకున్నారే. లేదానా వెంటవచ్చినవారికి శవాన్ని చూపినారే యిది సైనికులమధ్యనుంచి కీమాగా తొక్కుకొని లోపలి కెళ్ళాడు. అమాబుపిచేసికి ప్రభుత్వమే విస్తుపోయిందంటే సాయుధ సైనికుల సంగతి చెప్పాలా? సైనికులు నిర్విణ్ణులై ప్రక్కకు తప్పుకున్నారు. ప్రకాశంగారి గుండె ధైర్య మెల్లాటిదో గమనించారా?

యిన దేనిని చెయబూనినా చెనరికంటా చూసితీరు తాను. అలా ఎలా తేలవగలిగిందే. 1931లో మహమ్మదు ఉప్పుసత్యాగ్రహం అనంతపురం పూరింపవలసివచ్చి పూరిం

చాడు. ఆసమయానికి యింట్లో పిల్లాలు, చిన్నవయసు నాడైన పిల్లలు శరీరానారోగ్యం చెడియున్నారు. ఏదియెట్లా వున్నా సరేయని, సర్వమూత్యజించి జయపరమేశ్వరాయని సత్యాగ్రహరణరంగమున కురికిగాడు తన స్వగ్రామముగు దేశరం పాడులో సత్యాగ్రహంచేసి ప్రభుత్వముచే సంవత్సరం శిక్షింప బడ్డాడు. 1922 లో కఠత్రవియోగం జరిగింది.

ఆసంవత్సరంలోనే గాంధీ యిర్విక ఒడంబడిక జరిగింది దానిప్రకార మాయన శిక్షాకాలమింకా పూర్తి గాకుండగానే కారాగారమునుండి విడువబడ్డాడు. జైలునుండి రాగానే ఆయన కీప్రపంచమంతా అంధకారబుధురమైపోయింది అర్ధాంగి చావుమూలకంగా అయినా యేమీ కంగారుపడలేదు. - తిక మకలుచెందలేదు - బెంబేలుపడవేదు. నిలదొక్కుకున్నాడు. ఋణానుబంధం - అన్నాడు - ఇప్పుడు మనకర్తవ్యమేమని తీవ్రంగా ఆలోచించగా తిరిగిపత్రికాపుత్రికను బహిరంగపరచడమే విధ్యుక్తధర్మమని తోపించి దాంతో తిరిగి స్వరాజ్య పత్రికాప్రచురణ మారంభించినాడు.

ఆపత్రికా ప్రచురణముకూడ ఎంతోకాలము జరుగ లేదు. మనలను సుమారు నూట ఐదైదు ఏండ్ల నుంచి పరిపాలిస్తూ, మనతో చేతునుకలపి, మనవలన సహకారం పొందుతూ - అన్నివిధాలా మిమ్మల్ని బాగుచెయడానికేయత్నిస్తున్నామనే ప్రభుత్వంమాత్రము - మనకత్యవసరాలు సచ్చినప్పుడు మన్ని మారంగానే వుంచుతోంది - తెల్ల నల్ల అంటోంది. మనయుష్టం

వచ్చినట్లుగా... మన శ్రీయప్రజలకు మనమనోభావాలను వెలు
పుకోడానిని వీల్లేదు. ఇల్లా టీ నెన్నో ఉన్నాయి. అందుముఖ్యంగా
పత్రికాప్రచురణవిషయంలో భారత దేశానికికొన్ని కట్టుబాట్లు
ర్పించి శాసించారు. అందులో వీసమంటే టేడావచ్చిందంటే ఆ
పత్రికాప్రచురణము నిలుపుదుచేస్తారు. ఆలాగే స్వరాజ్య పత్రిక
నేదో నెపంపెట్టి కొద్దికాలంలోనే ఆపుచేశారు. ప్రెస్ ఆర్డినెన్సు
క్రింగ నిషేధించారన్నమాట.

ప్రకాశంగారు తనపత్రికాభవననిర్మాణయత్నంపూర్తి
చేసుకున్న సమయంలో పత్రికను నిషేధించిన ఆజ్ఞ వచ్చిందని
తెలియడంతో టీ ఆయనహృదయం చీటలువారింది. 1937లో
జరిగిన యెన్నికలలో తీవ్రప్రచారం సలిపినాడు. దానికా
ప్రజాసేకంమెచ్చి “ఆంధ్రకేసరి” అను బిరుదునిచ్చింది. ఆతన
తీవ్రప్రచారంవల్ల కాంగ్రెసుకు మహావిజయము చేకూరింది.
అనంతరమన్నిచాప్ట్రాలలోను కాంగ్రెసు అధికారాలు స్వీక
రింపనిశ్చయించింది. దొరతనం విధిలేక తలవాల్సింది. మద
రాసురాష్ట్రంలో ఏర్పాటైన వంటి, వర్గానికి తమిళనాయకు
లును, పదవీవ్యామోహవాంఛాతత్పరులును, రాజకీయలేత్తలు
నైన రాజగోపాలాచారిగారు ప్రధానమంత్రిత్వ శ్రమలంక రిం
చారు. అందులో ప్రకాశంగారు రినిర్యూమంత్రిపదవి నందారు.
జమీందార్ రైతురక్షణకై జమీందార్బిల్లు ఆయన తయారు
చేసి శాసనసభలో పెట్టాడు. అటురైతువర్గాలు ఇటుజమీం
దారులూ కూడా చింత కలగలేసి ఆయన్ని వేనోళ్ళ శ్లాఘించారు

అయితే లాభ మేమిటి? రాజగోపాలాచారి గారికి అనుగ్రహం కలుగ లేదు. పైగా యాబిల్లును వ్యాసుచేసి అమల్లోకి తీసుకువచ్చామంటే ప్రకాశంపంతులికి వచ్చేకీర్తి ప్రతిష్ఠలు పట్ల పగ్గాలుండవని అసూయాపరవశుడై దానికన్నో అడ్డంకులుగల్గించి ఆయనకు ఘనతవస్థే తన కేదో చేటు మూడుతుందని దురుద్దేశంతో గాంధీవియ్యంకుడైన రాజగోపాలాచారి దానికి శతకొంపం పెట్టాడు. ప్రపంచంతో అసూయగస్తుడు చేయరాని కార్యమొకటి యుండదుగదా! అసూయాపరునకు మంచి చెడ్డలుండవుగదా?

సత్యాగ్రహము—ఉపసంహరము

కాలమొక్కరీతి నుండదుగదా? ఇంతట్లోకే ద్వితీయ ప్రపంచ సంక్రామారంభం రాగానే ప్రభుత్వంవారికి కాంగ్రెస్సుకు ఏవోవిభేదాలు రావడంచేత 1940 లో కాంగ్రెస్సు నాయకులు మంత్రిపదవులను రాజీనామాలు చేశారు. దానికి మిక్కిలిగా ప్రోత్సహించినవాడు మన ప్రకాశంపంతులే. మళ్ళీ గవర్నర్ల స్వపరిపాలన మారంభమైంది. కాంగ్రెసుపరిపాలనలో వారు దేశానికేమైనా ఉపకారం చేస్తారా అని ఎవరైనా అడగవచ్చును. చేసిందోచేనారు. కాని అసలే చెయ్యకపోలేదు మద్యపాన నిషేధాది శాసనాలేవో కొన్ని చేసి తంబూలుపడుతున్నారు. కాని ప్రజాబాహుళ్యంలో కొంతమందికి కష్టాలు కలిగించే అమ్మకాలపన్ను చట్టము, పొగాకుచట్టమునూత్రముపైకి కనుచుపిస్తాయి. కాని యిల్లాటివి సహజమే.

ఏదేనా యొక కార్యభారాన్ని నత్తిమీరి పెట్టుకున్న
 వ్వుడు మంచీచెడ్డాకూడా చెయ్యవలసివస్తుంది. మంచీచేసినం
 దుకు చంకలెగ రేపి చెడ్డచెయ్యడంతోనే బూతులపంచాంగం
 విప్పకూడదు. దాని నలావుంచండి అంతలోకే సత్యాగ్రహం
 తప్పకుండా చెయ్యవలసివచ్చింది. మదరాసులో ముందుగా
 సత్యాగ్రహంచేసినవాడు మనపంతులే. తర్వాత ఆగస్టుతీర్మా
 నాన్ననుసరించి గాంధీప్రభృతులను, వారి యనుచరులనూ
 కూడా ప్రభుత్వం సిద్ధంధించింది. ప్రకాశంపంతుల్ని యితర
 నాయకులుకూడా తీరుచునానల్లి కారాగారంలోనొంచారు. ఆ
 చెరసాలలోయున్నప్పుడతను గోళ్ళుగిల్లుకుంటూ కూర్చోకుండ
 భగవద్గీతకు వ్యాఖ్యానము, ఆత్మకథవాసి గ్రంథకర్త అనుపిం
 చుకున్నాడు. తరువాతతనదృష్టిని గ్రామపునిర్మిర్మాణంమీదకు
 మరలించి గ్రామస్వరాజ్యమనే పత్రికను స్థాపించాడు గ్రామ
 సీమలను బాగుపరచటమే ముఖ్యంగా పెట్టుకున్న కాంగ్రెసు
 నాయకులు పదేపదే తమయనుచరులను, విద్యార్థులను న్యాయ
 వాదులను తీరుబడిసమయంలో గ్రామసేవచెయ్యవలసి నదిగా
 ఉద్బోధిస్తున్నారు. గ్రామసీమలపంక కొంతమంది చుట్టుముఖం
 పడితే పట్టణాలుకూడా బాగుపడతాయి.

ప్రకాశంపంతులుగారివంటి త్యాగజ్ఞులనున్న భారత
 మాత ధన్యురాలు.

స మా ప్త ము.

జాతీయ నాయకుల జీవితములు

రచయిత: కోటమర్తి చిన రఘుపతిరావుగారు

౧ సంపుటము నాయకుల వివరము

- 1 శ్రీ దేశోద్ధారక, విశ్వదాత, కళాప్రపూర్ణ, స్వగ్రీహ
కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు
- 2 డాక్టర్: భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య గారు
- 3 దేశభక్త: కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులు గారు
- 4 డాక్టర్: ఎఱ్ఱమిల్లి జగ్గన్న శాస్త్రి గారు
- 5 డాక్టర్: స్వగ్రీహ బ్రహ్మజోష్యుల సుబ్రహ్మణ్యం గారు

౨ సంపుటము

- 1 శ్రీ మహర్షి బులుసు సాంబమూర్తి గారు
- 2 శ్రీ ఆంధ్రకేశరి టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారు
- 3 శ్రీ అయ్యదేవర కాశేశ్వరరావు గారు
- 4 శ్రీ మొసలగంటి తిరుమలరావు గారు (M. L. A.)
- 5 శ్రీ మల్లిపూడి పళ్ళంరాజు గారు

వలయువారు:—

పసుపులేటి బాపిరాజు,
రాజమండ్రి.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA131B161
పుస్తకం పేరు	లండ్రి కేశరి ప్రకాశం జీవిత చరిత్రము
తారీఖు	30/10/24
మొదలు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	YES
మొత్తం పేజీలు	63
విద్య సైజు పేజీలు	NO
భాష పేజీలు	BCI
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	Rehana
పేజీలు విడదీసినది	Ruksana
స్కాన్ చేసినది	Dr. Ramya
పరీక్ష చేసినది	THASIN
పేజీలు సరిచూసినది	
లైండ్రింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిశీలి	